

Šolska vzgoja v Avstriji.

Šoli pripada poleg pouka tudi vzgoja; zaradi tega poudarjajo zlasti začetno šolo vzgojevalni pouk. Kakor je omenil zadnjič naučni minister pl. Gauč, ima država največi interes do vzgoje in pouka v šoli. Taka izjava velja z državnega stališča in je obče veljavna za strogo narodne ali take države, kjer je ali jedna sama narodnost, ali pa, kjer so poleg jedne same narodnosti samo neznatni odlomki drugih narodnostij. V takih narodno jednotnih državah se pokrivajo interesi naroda z interesi državnimi, in raznotere določbe ali naredbe škodujejo ali koristijo toliko državi, kakor vsej narodnosti. Kjer pa je država sestavljena iz raznoterih narodnostij in večih, znatnih odlomkov raznih narodov, utegne se ukreniti mnogo z namero, da bi bilo v državnem interesu, v tem ko morda škoduje interesom raznih narodov in posredno potem tudi interesom države same. Takó utegne država določiti kak zakon, ki je samo navidezno obče koristen, dejanski pa ravno nasprotuje namerjanemu dobičku.

Taka je v Avstriji gledé na šolo in pred vsem na začetno ali ljudsko šolo. Za to šolo poudarjajo potrebo vzgoje in pouka ali vzgojevalnega pouka v državnem interesu, prezirajo pa poti, po katerih bi došli do takih ciljev v začetni šoli. Centralna vlada ali osrednja oblast ima glavno besedo gledé na šolstvo v obče, torej tudi gledé na začetno šolo. O šolskih potrebah se centralna oblast poučuje po podrejenih šolskih oblastih raznih dežel. Te deželne šolske oblasti pa so sestavljene iz členov, ki zastopajo vlado, dotične dežele in cerkev, nikakor pa ne narodov kot takih. Nasprotno, členi deželnih zastopov zastopajo tu in tam večino prebivalstva ali pa celó samo manjšino prebivalstva nikakor pa ne odlomkov drugih narodnostij istih dežel. Tako sestavljeni deželni šolski organi ne morejo primerno poročati o težnjah, kakoršne imajo narodi in narodni odlomki. Vsled tega tudi osrednja naučna oblast ne more ukrepati, kakor bi ugajalo narodom in narodnim odlomkom.

Take razmere stavljajo meje osrednji oblasti, in ona ne more dajati naredeb, ki bi sezale čez obče potrebe; in ko bi se vender vtikala v svojstvene potrebe pojedinih narodov, bi je ne mogla pogoditi prav. Kajti kar bi ugajalo izmed teh naredeb jedni narodnosti, bi utegnilo nasprotovati ali škodovati svojstvu druge narodnosti.

Takó morajo ostati po dosedanjem sestavu raznoterih, na šolo vplivajočih oblastij različne šolske naredbe osrednje vlade ali samo splošne, medle ali pa za ta in oni narodni odlomek neprikladne, neugodne. Kljub temu hočejo osrednji vladi sedanje težave še povečati s tem, da namerjajo deželnim zastopom podeliti še večjo oblast nad šolo, t. j. nad začetno šolo. Deželni zastopi bi potem izdajali take določbe, kakoršne bi ugajale večinam dotičnih dežel; kjer pa so umetne večine deželnih zastopov, kakor na Moravskem, Gališkem, Šlezkem, Istorskem itd., tam bi celó manjšine prebivalstva določevale kakovost začetne šole tudi za odlomke drugih narodov. Na razne nevarnosti, ki bi pretile šoli in dejanski sledile potem, po povečani oblasti deželnih samouprav, smo opozorili zadnjič.

Morda pa utegnejo deželni avtonomisti glasovati za nov šolski zakon, ko bi se vpletla določba, da bi bil dovoljen v začetni šoli pouk v narodnem jeziku. Taka določba, katere v Liechtensteinovem načrtu še ni, bi utegnila zaslepiti deželne avtonomiste, ki hočejo po vsaki sili povečati oblast deželnih zastopov tudi gledé na šolo. Pouk v narodnem jeziku bi kazal sicer, da nočejo narodov tujčiti vsaj na zunaj; varovali bi jim zunanji znak narodnosti. Ali ta znak je v resnici samo zunanji, in tujčevanje bi se vršilo toliko laže in uspešneje na znotraj. Kajti k narodnosti ne spada samo jezik, ampak vsa preteklost naroda, vsa kulturna zgodovina in vsa svojstva, katera so se ohranila narodu, da se razločuje od drugih narodov tudi po svojem vedenju, kretanju, ne samo po nošah, navadah in raznoterih običajih

na zunaj, ampak tudi po mišljenju, čustvovanju, po mišljenju o vedenju ali etiki, o pravu ali poštenosti in nepoštenosti in po ukusu o lepoti in nelepoti v najširšem pomenu besede. Vse naprave in priredbe, vse delovanje, ki je še dandanes vidno in očitno pri tem ali onem narodu, kažejo na svojstvenost, na poseben značaj tega ali onega naroda. Vse te svojstvenosti so izrasle iz narodovih zmožnostij in sposobnostij; vse te svojstvenosti sprejemlje rod za rodom in množi svoje spoznanje in in čustvovanje najlaže, najprikladniše na podstavi takih svojstev. Ako je možno v obče takó rekoč obdelovati pojedine duševne moči, vrši se to ne samo najprimernejše, ampak tudi najhitreje s pomočjo narodnih posebnostij.

Z narodnimi svojstvi torej ne vzbujamo in krepimo samo razuma ali moči mišljenja, ampak tudi čustvo etiško, pravno, estetično in vse strani in vrste družbenega življenja. Glede na družinsko, občinsko in družbeno življenje ni pa noben narod sedanje kulture razvil toliko moči in svojstev, kakor slovanski, in s tem je dokazano, da narod slovanski ima poleg jezika največi interes do ohranjenja tudi drugih stvari in življenj, ki sestavljajo še le narodnost ali pravi pojem o narodnosti.

Pojem o narodnosti narekuje tudi posebno odgojo vsakega naroda, torej tudi posebne določbe gledé na pouk v začetni šoli. Nikjer ni pouk gledé na vzgojo toliko važen, kakor v začetni šoli. Kakor gledé na razumi je otrok tudi gledé na druge duševne zmožnosti najspretnejši ob prvem šolanju, in kakor mu najlaže vcepljaš predmete, ki razvijajo moči mišljenja, ravno takó mu obujaš in oplemenjuješ najvpešnejše tudi ona čustva, ki ga sposablajo za ože in širše kroge človeške družbe. Ako pa v obče velja zakon, da najboljšo poučujemo z dovajanjem od znanega do manj in doslej popolnoma neznanega, je neoporečen isti zakon tudi gledé na poučevanje s pomočjo narodnih svojstev. Otrok ne pozna od doma samo, kar je že videl in spoznal s čutili, ampak ima tako rekoč v krvi in mesu snovij in sposobnostij za raznotera čustva, kakor mu jih ne more dati noben zgled, noben znan predmet, najmanj pa narod s tujimi svojstvi čustvovanja in mišljenja. Ako niso psihologiški zakoni o narodih samo sanje, mora tudi resnica biti, da se narodi razlikujejo, če ne po kakosti, pa vsaj po stopinjah čustvovanja o morali in pravu, o pomenu družbenih zvez in skupin, o lepoti itd.; ako je pa ta razlika resnična, mora zopet veljati tudi to, da mladina vsakega naroda posebe po svojstvenih potih najlaže in najprikladniše razvija in oplemenjuje čustva za pošteno, obče ali družbeno življenje.

Potem pa mora tudi začetna šola vplivati na vsestranski razvoj duševnih močij s snovmi in potmi, kakoršne odgovarjajo svojstveno pojedinim narodom. Vsak narod ima lastne zglede v svoji občini in kulturni zgodovini; vsak narod ima svoje povesti, prilike, primere,

pesmi itd., s katerimi najlaže plodi svoje mišljenje in čustvovanje od starejih na mlajše, od roda do roda. Vsa taka svojstva uporabljaj kaj prikladno in z največim vspehom tudi pri pouku, in tak pouk je potem, ker se obujajo poleg mislij tudi čustva, tudi dejanski v zgojevalen pouk.

Iz tega pa sledi neizogibno, da je treba snovati tudi berila in učne knjige za začetne šole na podstavi narodnih svojstev, izražajočih se po navedenih snoveh. Pravo berilo za začetni pouk ne more biti torej takó splošno, da bi bilo brez vsake barve. Ako potrebuje že poučna metoda v obče posamičnih zgledov za raznotere predmete in resnice, ako je tu induktivna pot najprimernejša, zahteva prava narodna pedagogika ne samo samovoljno odbranih zgledov, ampak poučuje s takimi primeri, ki so nastali in ki živé kot svojstvenina v dotičnih narodih. Poučnih knjig, ki nočejo vplivati samo na razum, ampak tudi na srce, ne more torej snovati tujec; temveč je zato sposoben jedino veščak rojak, ki pozna in čuti, kakor misli in čuti narod sam. Zaradi tega je obsojevati taka berila, take poučne knjige, ki se prelagajo iz tujih jezikov za začetne šole. Tujih nazorov, tujih prislovic, pesmic in tuje narodne modrosti v obče ni možno prikladno prelagati; ne jezik, ne vsebina nista pripravna zato, a najmanj primeren je pouk s takimi tujimi pomočki, dasi imajo na zunaj obliko domačega jezika.

Tuje snovi, ki se otrokom vsajajo, ne gredó v glavo, še manj pa k srcu, in zlasti čustev se take snovi ne primejo, in vzgoja na taki podstavi rodi le malo ali pa nič sadu. Zato mora mladina, ki se poučuje in odgojuje s tujim blagom, vsekakor zaostajati v vzgoji. Mladina ostaje, ko izstopi iz šole, bolj ali manj taka, kakor da bi ne bila obiskovala šole; razum se ji je morda razvil po brezbarvenih predmetih računanja in drugih abstraktnih ali splošnih predmetov, srce pa je ostalo brez prave hrane in zatorej je ubogo, če ne pusto in divje.

Kjer se kažejo nevspehi šolanja v tujem jeziku, kriv je pouk ne samo zaradi tujega jezika, ampak tudi zaradi tujih snovij. V Avstriji so bile in so še tu pa tam osnovne šole s poukom v tujem jeziku in s poukom s pomočjo nazorov, mišljenja in čustvovanja tujih narodov: tak pouk je nevspešen gledé na razum, kolikor na druge plemenite duševne moči. Mladina, izšolana po takem sistemu, pozabi kmalu, česar se je učila, še celo v obsegu razumovega delovanja, ker ne mara in ne more zapomniti si zgledov, prilik in prislovic, s katerimi so ji vcepljali raznotere resnice in nazore. Ker velja to v toliko večji meri gledé na čustva, je pač umevno, da pouk v osnovnih šolah na tuji podstavi jezika in snovij, ni samo nevspešen, ampak zapravlja tudi veliko duševnega delovanja in napiranja; gospodarski rečeno: konsumuje veliko duševnega kapitala brez primernih obrestij. Konsumuje pa se pri takem pouku velika množina učnih in učečih se sil; a s tem konsumom je združen tudi konsum gmotnega kapi-

tala, ki ga žrtvujejo brezplodno dežele in država, prebivalstva in narodi. Narodi pa so konečno oni del, ki največ trpi; kajti ne more se razvijati, kakor zahteva napredek kulture. Ker pa je od takega napredka zavisna tudi prava krepost države, sledi iz tega, da napačna osnova začetnega pouka škoduje naposled tudi interesom države. Kajti država ne more brez škode trpeti državljanov, ki niso primerno razviti na razumu, in še manj, ako se ne sposablajo po etičkih zakonih primerno za družinsko, družbeno in obče življenje. In vendar so razmere n. pr. avstrijske države take, da bi se ji ne bilo nadejati iz navedenih vzrokov dobrih posledic, ko bi dobili deželni zastopi večjo oblast nad začetno ali osnovno šolo.

Deželni zastopi za dežele z narodno pomešanim prebivalstvom bi pristranski sklepali zakone, ki bi gledali jedino na oni del deželnega prebivalstva, kateri bi imel naravno ali umetno večino v istih zastopih. Ker nam je tu navajati jedino odgojevalno stran šole, omenimo, da bi jednako po sestavljenih deželnih šolskih oblastih določevali tudi učne knjige v zmislu in duhu onega oddelka prebivalstva, katero bi gospodarilo v deželi. Tudi ko bi torej veljala obča določba za vse dežele, da naj se poučuje v maternem jeziku, bi pa snovi odbirali ali celo prelagali iz beril vladajočega oddelka prebivalstva. Po takem bi se mladina sicer učila v domačem jeziku; ali to bi bila samo lupina, pod katero se skriva sad tuje kulture, tujega mišljenja, tujega čustvovanja.

Tujčevanje na znotraj bi se torej vršilo toliko predrzniše in intenzivniše. Deželni zastopi s pomešanim prebivalstvom na vse to nikakor ne morejo skrbeti za primerno vzgojo mladine vsega prebivalstva, in vendar ima država največji interes, da se ji državljanji brez izjeme razvijajo jednakomerno vsaj na prvih stopinjah vsega šolanja. Deželni zastopi za dežele z mešanim prebivalstvom ne morejo pravi vzgoji vstrezati niti gledé na učiteljstvo. Kajti tudi učiteljišča bi se snovala ali so oziroma osnovana takó, kakor odgovarja gospodujočim odlomkom raznih narodov; tu se izobražajo učiteljske moči po tuje za mladino lastnih rojakov, in bolj ali manj celó lastni sinovi zanašajo tujstvo v domačo šolo in s tem nepri- merno odgojevalno šolsko metodo. A najhujše je še to, da deželni zastopi bi z večjo oblastjo nad začetno šolo pošiljali celó tuje učitelje in učiteljice v isto šolo, namenjeno za odlomke nevladajočega prebivalstva. Na tujcu pa zopet ni samo ta napaka, da ne zna in ne more znati pravega narodnega jezika, ki ima svojo pravo moč v širokem narodu, ampak je na njem tudi ta neprimernost, da ne more vesti in sukati se po zahtevah pristnega narodnega vedenja. Tujec je tujec tudi v poučevanju, in v vsem kretanju, in če kod, zapazi mladina začetne šole razliko med vedenjem domačih ljudij in tuje učiteljske moči. Spoznanje te razlike pa nikakor ne more pospeševati primerne vzgoje, in ako zahtevajo krščanska

načela, da mladino poučuje krščanski učitelj in celó učitelj istega veroizpovedanja, je pač naravna zahteva narodnostnega načela in narodne pedagogike, da ne poučuje mladine v osnovnih šolah človek tujega rodu, tujega mišljenja, tujega vedenja. Ako gre vera v kri in meso, je svojstveno vedenje člena vsakega naroda posebe že v krvi in mesu pred vsako odgojo. Analogija gledé na pravo vzgojo zahteva, da nismo polovičarji, ampak da damo osnovni šoli pravi značaj po učiteljstvu in pouku in ne samo z zunanjo lupino, po jeziku. Ne učiteljstva, ne učnih snovij pa ne morejo podeljevati primerno deželne oblasti, ki zastopajo odlomke raznih narodnostij.

Povečan delokrog deželnih zastopov bi po vsem tem škodoval prvi vzgoji, s tem pa narodom in državi. S pravo vzgojo je, kakor se vidi, tesno združeno gojenje ne samo jezika, ampak tudi narodnosti. Da pa je državi do tega, da goji vsak narod posebe narodnost in jezik, je razvidno iz državnih osnovnih zakonov, specijalno iz narodnostnega člena XIX. istih osnovnih zakonov. Država tega člena ni podelila samo zaradi tega, da bi ustregla narodom, ampak tudi sama sebi, a ravno iz prave ali krive osnove začetne šole je spoznati, ali se goji primerno narodnost in jezik. Država torej ne more izročiti deželnim zastopom osnovne šole, tudi ko bi ti dopuščali materni jezik v osnovni šoli; državi je pred vsem do prave vzgoje državljanov, in take vzgoje bi ne mogla in ne more podeljevati deželna samouprava, ker povsod skrbi samo za jedno narodnost, prezira pa gojenje druge narodnosti, in bi gledé na osnovno šolo vstvarjala neprikladne učne knjige in odgojevala in odpošiljala nesposobne učitelje za odlomke nevladajočega prebivalstva dotičnih dežel.

V državnem interesu je torej, da država deželnim zastopom neodmeri večje oblasti nad začetno šolo; v njenem interesu je, da varuje narodom osnovne zakone in najimenitniši člen, ki ga je podelila narodom o gojenju, narodnosti in jeziku. V interesu narodov pa je, da oni zavežejo svoje državnozbornike, da varujejo v narodnem in državnem interesu ustavo in narodnostni ali XIX. člen iste ustave. V interesu vseh narodov avstrijskih in v interesu celokupne države je, da se mladina ne poučuje samo, ampak tudi vzgaja; ta potreba pa zahteva, da se začetne šole snujejo v zmislu ustave ali na podstavi člena XIX.

Osrednja oblast ali centralna vlada pa konečno ne more izvrševati vsega, kar je potrebno za vzgojo vsakega naroda posebe. Zato je potrebno, da se odstranijo dosedanji neprimerni šolski organi raznih dežel ter nadomestijo z narodnimi organi, ali da se vsaj odvzame sedanjim podrejenim šolskim oblastim popolnoma vse začetno šolstvo ter isto gledé na potrebe vsakega naroda in v zmislu ustave izroči organom, ki jedini so sposobni razsojevati, kakó je odgojevati narode, torej tudi začetne šole potom knjige in vse osnove. Primerni organi za vse

to pa so jedino narodne samouprave ali osnove, ki bi nadomeščale narodno avtonomijo v zmislu, kakor smo take osnove omenili zadnjič. Proč torej z vsako namero, ki hoče pokopati ustavo, njen narodnostni člen in s tem

porušiti v Avstriji podstavo narodno osnovani šoli in s tem jedino primerni šolski vzgoji!

Fran Podgornik.

Politiška uprava na Slovenskem.

Govor dr. Frjančiča v državnem zboru 11. marca 1889.

(Dalje.)

Tako spričevalo dobrega vedenja dale so „Freie Stimmen“ oficijalnemu deželnemu listu. Deželni list pa ničesar ne ve, da so se pri volitvi Einspielerjevi, ki je bila ni dolgo tega, vsi volilci izrekli za uvedenje slovenske šole; deželni list nič ne ve, da je na stotine občin prosilo za slovensko šolo (Poslanec dr. Steinwender: Oho!), katere peticije čakajo tu v šolskem odseku rešitve, deželni list nič ne ve, da nam je 56 občin izreklo zahvalo (Tako je! na desnici) zato, da se mi za njihove zadeve brigamo, ko sami nimajo svojega poslanca. (Tako je! na desnici.) Ta deželni list pravi ob vspehih ljudske šole sledeče — izvirnik mi ni na razpolaganje, bodem torej prevel (čita): „Iz tega poročila sledi, da jih zna največ čitati in pisati v slovenskih in mešovitih okrajih, namreč v Velikovci, Beljaku, Celovcu in Šmohorju. To najboljše spodbija tožbe vnanjih poslancev, ki so se pritoževali, da se otroci slovenski v šolah koroških pisati ne nauče.“ (Poslanec Trojan: Čujte! Čujte!) Da, gospoda moja, pisati se res nauče v ljudski šoli, pa slovenskega ne. Zato imam neoporekljive dokaze, pismo v slovenskem jeziku, pisano z nemškimi črkami. (Čujte! Čujte na desnici.) Mari ima kaj vrednosti to znanje čitanja in pisanja? Nemško se niso naučili, kajti sicer bi nemški pisali, slovenski pa niti pisati ne znajo — dokaz to pismo — najbrž tudi čitati ne, torej so izključeni od vsacega daljšega izobraževanja v njem jedino razumljivem slovenskem maternem jeziku. (Poslanec dr. Trojan: Žal!) In tudi gospod učni minister ne bode mogel reči, da je to namen ljudski šoli.

Lahko bi pokazal tudi drugo pismo, ki je pa pisano v nemščini, čudili bi se, kaka je nemščina v tem pismu, pa to bi bilo predolgo. Pristavil bi le, da se lahko sodi po tem, kar sem povedal o oblastvih, deželnem načelniku in uradnem listu, v kakej milosti so oni malobrojni na Koroškem pri oblastvih, ki imajo toliko poguma, da ne zataje narodnosti svoje, jaz mislim tu zlasti inteligentne ljudi v javnih službah. Gospoda moja! na te se na Koroškem posebno pazi, kakor na hudodelnike, ne rečem, da so pod policijskim, temveč pod političnim nadzorstvom, in o jednem domoljubu, ki je na Koroškem v političnem boju, se sploh govori, da ima žandarmerija nalog, da naj pazi, kaj dela (Čujte! na desnici), kaj govori in s kom da dopisuje. (Čujte! Čujte! na desnici.) Reklo se bode morda: Te stvari niso dokazane ali se ne dajo dokazati, toda odgovarjam: Dovolj je žalostno, da se more živeti pri taci razmerah in tacem pritisku v avstroogerski kronovini.

„Tam ob Karavankah so meje vaše, dalje pa Slovenci nimate nič iskati!“ Tako kliče deželni načelnik Slovincem. (Čujte! Čujte! na desnici. Poslanec dr. Steinwender: Kje? Kdaj?) Vprašajte deželnega predsednika, bode že vedel, kdaj je to rekel. (Poslanec dr. Steinwender: Pa res ni!) Vprašam: Ali so take besede dostojne namestnika cesarja

v kronovini, cesarja, ki z jednako ljubeznijo ljubi vse narode? Ali so tako besede dostojne v ustih namestnika vlade, ki je jednake pravice za vse zapisala na zastavo; ali so dostojne zastopnika vlade, katere mi večkrat z zaničevanjem smrti podpiramo. (Smeh na levici.)

Zastopniki slovenskega naroda, naj bodo kjer koli, imajo vedno pred očmi njegove koristi, in se s tem ne bomo dali motiti, če se nam kliče, da nismo zastopniki Koroške, mi si prizadevamo, da bi pomogli in storimo, kar je v močeh naših, da bi odpomogli vsaj v jednem oziru.

Stavili smo predlog, kateri se nam je že očital v javnosti, kateri pa družega ne namerava, kakor da dobimo vsaj jednega poslanca narodnosti svoje v to zbornico, kajti Koroška je vzor liberalne dežele v posebnem zmislu besede. Ima devet poslancev in vsi sede na onej liberalni strani. (Čujte! na desnici,) in nam ni dano, da bi imeli kacega poslanca, da niti konservativnega Nemca s Koroškega ni tukaj. Torej je Koroška najliberalnejša dežela, toda mora se ta liberalizem tako misliti, kakor se dandanes navadno, cum grano salis.

Stavili smo torej predlog, in ni se našlo, da je ta predlog nepravičen. No, reklo se je, da mir rušimo, da nemir hočemo zasejati v deželo.

Gospoda moja! Dovolite mi, da spregovrim nekaj besed o tem, kako je s tem mirom v deželi. Na Koroškem je družba sv. Mohora, slovensko društvo, katero si je stavilo za nalogo, izdajati slovenske knjige poučnega, zabavnega, verskonravnega značaja. Ta družba je imela, ko sem zadnjič govoril o njej, 35.000, danes pa 55.000 članov. To društvo daje svojim udom po pet ali šest knjig, večih in manjših; izdaja za vse prebivalstvo slovensko $\frac{1}{4}$ milijona knjig na leto in samo v Koroški razdeli nad 20.000 teh knjig mej člane. To društvo, očitno kulturno društvo prve vrste (Klici na desni: Res je!), za katere nas zavida vse nemško prebivalstvo samo, bode v oči Nemce na Koroškem in to je dokazal dr. Traun, ki je pred nekaterimi leti v deželnem zboru stavljal interpelacijo radi tega društva, (Poslanec Vitezíć: Čujte!) ter ga hotel vreči s tečajev. Pa so tudi drugi momenti, ki kažejo kak je ta mir na Koroškem. Dovolite mi, da se poslužim izjav iz virov pópolem naskaženih, ki zavzemajo vsi izključivo nemško stališče. Ko je trgov. iz Št. Vida iskal po „Klagenfurter Zeitung“ učenca zmožnega nemščine in slovensčine, pisale so „Freie Stimmen“ (čita): „Slovenska propaganda. Skoro ne bi verjel ušesom. (Čujte! Čujte! na desnici. Poslanec dr. Trojan: To je toleranca!) V starem koroškem mestu Št. Vidu naseljen trgovec Oblesak išče po „Klagenfurter Zeitung“ učenca, ki govori nemški in slovenski. (Poslanec dr. Trojan: Čujte, to je toleranca! Klici na levici: Mir! — Poslanec dr. Trojan: Varujem govornika pred črtenjem! (Zastoj vprašamo po slovenski okolici tega starega nemškega

mesta, pa gospod Oblesak že mora to bolje vedeti, in dobro trgovati s Šentvidskimi Slovenci. Za Nemce so tu vsaj tudi nemški trgovci.“

Ko je v septembru lanskega leta neko Ljubljansko društvo imelo neko slavnost, se je tudi deputacija iz Koroške udeležila te slavnosti in o tem piše, da navedem drug vir, „Deutsche allgemeine Zeitung“ v Beljaku (čita): „Slavnosti Sokolove udeležila se je tudi deputacija Slovencev iz Beljaka. Tu se že res vse neha. (Čujte! Čujte! in živahen smeh na desnici.) To je že vrhunec predrznosti. (Čujte! Čujte! na desnici.) Ta deputacija je obstala iz gimnazijskega profesorja, dovolj znanega zaradi njegovega veselja za agitovanje, in iz tukajšnjega trgovca. Dotičnemu trgovcu, kateremu, kakor se kaže, nemški zrak ne ugaja, svetovali bi, da naj se preseli v veličastno Ljubljano. To bi utegnulo biti bolj zanj. Tukajšnje izključno nemško prebivalstvo se vedno bolj zaveda v narodnem oziru in bi utegnulo začeti kupovati samo pri nemških trgovcih, ne pa v taci prodajalnicah, katerih lastnik je nasproten narodnim težnjam našim.“ (Poslanec dr. Trojan: To je ščuvanje!) Tak je mir na Koroškem (Klici na levici: Po časniki!) — res, po časniki, kakor se mi kliče. Ko je nedavno občina, ki je poprej imela nemški zastop, se preobrnila in dobila slovenski zastop, to je bil hrup, ki je kazal, kakšen je mir na Koroškem, ta občina je sv. Štefana na Zilji. Nedavno je zmagalo prebivalstvo slovensko, in s to zmago zginila je ortsgrupa nemškega šulferajna, ki je bila ondu. Dokler je tam vlada nemško-liberalne večina, uklanjali so se iz samega spoštovanja pred prosvetljenimi kmeti. V poročilu o ortsgrupi se pravi (čita):

„Kmetje od Sv. Štefana, verno udani svojej slovenski materinščini, goje najodkritosrčneje spoštovanje za remški duh in nemški jezik.“

Sedaj se je to premenilo. Zastop je postal slovenski in šulferajn s svojo ortsgrupo je zginil. (Poslanec Šuklje: Moral je zapreti!) in moral je zapreti in sedaj kmetje niso drugzega kakor pijanci (Veselost na desnici), pobožni kramarji, udani vsem mogočnim najneumnejšim vražam itd. In te stvari naštevajo se v jedni sapi v odprtem pismu dežel-nemu predsedniku v „Freie Stimmen“ (Čujte! na desnici), katero se konča z besedami: „Da zavrne vnanje motilce miru, bode prebivalstvo vedno pripravljeno.“ — To smo gotovo mi — „toda proti notranjemu sovražniku, ki po noči skrivaj seje razpor, pa tudi pozornost naroda ne zadržuje. Tu se že mora poseči vmes z one strani, katerej sta izročena blaginja in beda dežele. In potem obračamo se do Vas, Vaše Visokorodje, ki ste pokazali tako gorko srce za Koroško, kadar jo je zodela nesreča in beda, in če so tako vstrajni Korošci zgubili zaupanje v sebe. Pri takih žalostnih priložnostih, učili smo se spoznavati skrb Vašo. (Klici na desnici: Oho!) Pomagajte tudi danes, ko nam preti druga nesreča (Smeh in Čujte! na desnici), kajti nesreča bila bi za deželo, če bi vzgled pri Sv. Štefanu našel posnemalcev, če bi se upor in sovraštvo propovedovalo tudi v drugih krajih, kjer dosedaj vlada blagodejni mir. Potem bi bilo prepozno posegati vmes in odgovornost zadela bi one, ki so bili neodložni in so se obotavljali, ko bi bila jedna njihova beseda zadostovala. (Smeh na desnici. Poslanec dr. Trojan. To je svoboda!)

Kaj hočejo od deželnega predsednika! (Klici na desnici: Policijo! Nič drugzega, da bi ukrenil kake policijske naredbе in se ponižal v agenta šulferajnovnega. (Poslanec dr. Trojan: In pripomogel nemškim manjšinam, da bi zapovedovale!)

Če se mora prebivalstvo slovensko boriti z naravnimi odnošaji, katere sem začetkom omenil, če se mora boriti s časopisjem, se mora vendar šteti za pravo junaštvo da se slovensko prebivalstvo tu in tam z vspehom upira. Potreba je torej, da dobi prebivalstvo slovensko kako zastopstvo, in ko smo poprej omenjeni predlog stavili v visoki zbornici, se je zdelo poslancu za Beljaško mesto, ko je omenil ta predlog, potrebno tako-le spregovoriti (čita): „To vmešanje gospodov iz Kranjske jim ne bode nič koristilo. Tu na Dunaji v drž. zboru morejo staviti predloge, če se za to ne zmenijo, da zopet proti temu protestujejo koroški Slovenci. Pa ne svetovali bi jim priti v deželo (Čujte! Čujte! na desnici.) Naši Slovenci so dobrosrčni, a utegnejo kaj nevljudni postati, če vidijo da jih hočejo tuji agitatorji nahujskati proti nemškim sodeželanom.“ (Čujte! Čujte! na desnici.)

Gospoda moja! Če bi kaj tacega čitali v „Freie Stimmen“, bi se nič ne čudil, kajti ondu sem tudi zares čital. Pa da se to govori tu v zbornici, kjer smo popolnem na legalnih tleh stavili predlog, kateri gospodje morejo podpirati ali pa odkloniti prav po svojej volji, da nam na teh legalnih tleh pridejo z argumenti pestij in polen, nam ž njimi preté, če pridemo na Koroško, tega bi ne bil pričakoval“.

Če pridemo na Koroško, kar tudi nameravamo (Pri-trjevanje na desnici. — Poslanec dr. Steinwender: Le! Le!), seveda ne bomo prišli k gospodu poslancu in pristašem njegovim, temveč k prosilcem za slovensko ljudsko šolo, prišli bodemo k onim, ki so nam hvaležni, da se zanje potegujemo (Poslanec Ghon: Da bodete hujskali!), k onim tisočem, ki dobivajo knjige od družbe sv. Mohorja in jih čitajo, in jaz ne verujem, da bodete tedaj imeli še žalostni pogum, motiti z nahujskano druhaljo občevanje naše z našimi soplemeniki in somišljeniki in apelovati na pesti in polena. (Poslanec Šuklje: Ne bojimo se! Hvala Bogu! — Poslanec Trojan: Pa lepo je le! Živahna veselost na levici.)

Predno se poslovim od Štajerske in Koroške, usojam se osvežiti začetkom sproženo misel, namreč, da ni bilo dobro, tako dolgo mirno gledati, vsaj največje ovire bi se bile morale odstraniti, katere se stavijo sporazumljenju.

Njega ekselencja gospod ministerski predsednik je rekel, da vlada skuša položaj tako urediti, da bode mogoče sporazumljenje.

Če pa vlada pušča že leta tako postopati uradnike, tedaj moramo pač reči, da v dejanji je vlada še kaj malo pokazala to prizadevanje svoje.

Če sedaj prihajam na kranjske razmere, pokazati bi mogel, kako malo povoda imajo Nemci pritoževati se. Pokazati bi mogel, kako se jim daje pravica v uradu, v šoli in javnem življenju, in sicer bolj kakor Slovincem.

Temu nasproti bi pa lahko pokazal, kako se pri uradih in posebno pri političnih in od njih odvisnih uradih, malo brigajo za § 19.

Nemci so res imeli na Kranjskem pozicije, katerih niso mogli obdržati, ko se je jel vzbujati slovenski narodni duh. Te pozicije zgubili so in nič drugzega in nimajo nobenega povoda za pritoževanje, in ko bodo preboleli to zgubo, bode ondu zavladalo sporazumljenje, ki bode lahko služilo za vzor.

Jedne stvari pa ne morem preskočiti, tiče se mojega volilnega okraja ter ima ravno tako javni kakor lokalni interes, tako da se nadalje ne sme prikrivati javnosti.

Na čelu okrajnemu glavarstvu v Postojni je mož, kateremu se poslednje državno-zborske volitve niso vršile prav po volji; četudi ga je opominjal predstojnik njegov,

vendar se je mešal v volitve, in ko je videl, da vzlic temu mu stvar ne gre po volji, se je tako daleč spozabil, da se je javno zakrivil razžaljenja časti (Čujte! Čujte! na desnici.), zabavljaj je čez vodje slovenske v obče in posamične osebe.

Vodje slovenski seveda niso mogli zahtevati zadoščenja, ker nikdo ne bode rekel o sebi, jaz sem vodja, pa druge osebe so vložile tožbo, in okrajni glavar je bil obsojen v globo oziroma pa v zapor (Čujte! na desnici.) Vendar uraduje še vedno okrajni glavar v tem okraju (Čujte! na desnici). — Poslanec dr. Vitezić: Comme chez nous! V Istri je ravno tako! Vprašal bi, kak vpliv morejo imeti kazenske obsodbe, katere mora večkrat izreči okrajni glavar če si kaznovani misli: Jaz vendar nisem slabši nego okrajni glavar. (Prav res! na desnici.) To je vzbudilo tako razburjenost v okraju, da se je smelo pričakovati, da bodo odkazali možu drug delokrog.

Tu je gospod okrajni glavar na lastne stroške skrbel za razburjenost v okraju, skrbi pa tudi za razburjenost na stroške družih.

Majhnih stvari, ki tudi niso spodobne, ne bodem navajal iz delavnosti njegove, če tudi bi se ne smele nikakor dogajati pri uradniku, kateremu je kaj mari njegovo dostojanstvo in stopinja, spregovoriti hočem le nekaj besed o upravi pač mnogim gospodom znane Postojinske jame.

Postojinska jama se oskrbuje na podlagi pravil, katere je potrdilo poljedeljsko ministerstvo in podpisal poljedeljski minister. V teh pravilih so točno označene pravice in dolžnosti upravne komisije. Jako važna določba pravil je, da ima komisija predlagati račune svoje deželni vladi. Deželni glavar pa že več let ni bil sklical nobene seje, komisija torej ni dobila nikacih računov in zatorej tudi nikacih predložiti ni mogla. Ko so sklenili pri deželni vladi stvar malo podrezati, je res sklical sejo. Namen tej seji je pa bil, da pregovori člane komisije, da podpišejo zapisnik seje, ki je že bila pred jednim letom. Nekateri so se branili in zlasti jeden, ki je tudi deželni poslanec, je rekel, da le tedaj podpiše, če se v zapisniku pove, kdaj se je predložil v podpis. Ko okrajni glavar in predsednik komisije v to ni privolil, pa je dotičnik podpisu svojemu sam dodal dan in mesec.

Nadalje je jako važna pravica upravne komisije, da določuje tarif za obisk jame, dovoljuje znižanje in olajšanja v ozira vrednih slučajih. Tu pa postopa okrajni glavar s tako brezozirnostjo, ki sploh označuje delovanje njegovo. Jedenkrat dovoli znižano pristojbino, ko je prišla množica obiskovalcev, drugič pa zopet ne, ker mu obiskovalci tako ne ugajajo itd. S sledečim slučajem hočem označiti njegovo delovanje, kar se tiče ustopenne.

Skoro bode dve leti tega, kar so prišli visoki angleški gostje z eskadro v Trst. Hoteli so obiskati jama. Marljivi okrajni glavar, ki bi morda rad dobil kak red, hitel je v Trst, povabil visoke goste, naročil pri lastniku „Adelsbergerhof-a“ — velicega hotela, ki je gotovo marsikateremu iz vas znan, obed primeren visokim gostom. Družba se je jako čudila gostoljubnosti okrajnega glavarja, toda morala si je dati dopasti, ker je okrajni glavar odločno izjavil, da ne vsprejme nikacega plačila. Okrajni glavar moral je nazadnje misliti na plačilo računa — bilo je kacih 800 gld. On pa ni vedel prav, kdo naj plača, storil je par zanimivih potov, pa brez uspeha; nazadnje posegel je v blagajnico jame, ima namreč pravico nakaza — vzel 400 gld. in jih poslal hoteljeru s sledečim pismom (čita): „Euer Wohlgeboren! Im Anbuge übersende ich Ihnen den Betrag von

400 fl., mit welchem ich Ihre Rechnung aus Anlass“ — tu so naštet gospoda, ki so bili tedaj prisotni — „beglichen zu haben wünsche. Ich überlasse es Ihnen, eine weitere Forderung an mich, als den Vorsteher der Grottenverwaltungscommission im gerichtlichen Wege geltend zu machen und mache Sie nunmehr schriftlich wiederholt darauf aufmerksam, dass, wenn Sie es nicht für opportun erachten können, meinem berechtigten und billigen Wunsche nachzukommen, ich mich sehr unliebsam veranlasst sehen würde, gegen Sie mit Repressalien vorzugehen“ (Čujte! Čujte! na desnici. — Poslanec grof Lažansky; Turško gospodarstvo! — Poslanec dr. Vitezić: Zloraba uradne oblasti!), unter welchen ich Ihnen nur die eine bekannt geben zu sollen glaube, dass ich allen Gästen des Hotels Adelsbergerhof den Grottenbesuch verwehren werde. (Čujte! Čujte! na desnici. — Poslanec dr. Trojan: Lep okrajni glavar!)

Wenn Sie dacher die Angelegenheit noch heute nicht in Ordnung bringen, so können Sie gewärtig sein, dass bereits die Montagsblätter in Triest, Laibach und Wien eine Erklärung der Grottenverwaltungscommission in dem oben gedeuteten Sinne erhalten werden. (Klici na levici: Oho! Ostudno! Pritiskanje!) Es wird sich alsdann bald herausstellen, ob Ihr Benehmen ein praktisches gewesen sei.

Adelsberg, am 5. November 1887.

To pismo bilo je objavljeno v nekem listu, pa ni vzbudilo one pozornosti, kakor jo zaslučuje. Hoteljer je bil vprašan, kaj misli storiti na to izzivanje. Pa modri Francoz — ali prav za prav Švicar — je odgovoril: Odprtih mi je mnogo in gotovih potov, pa nobenega ne bodem nastopil, se bode že našla prilika, da bodo na višjem mestu zvedeli za to nespodobno postopanje uradnika, ki ima vendar varovati čast in interese dežele, in ne dvomim da bodo spoznali, da je uprava Postojinske jame v čisto nepravih rokah. Rekel je, da Postojinčani niti ne vedo, kaj imajo s Postojinsko jama.

Ko bi mi, menil je, v Švici imeli tak objekt, moral bi obogateti z njim ves kraj. Ne prišlo bi na leto le po 3—4000 obiskovalcev, temveč 30—40000 in z njihovim denarjem bilo bi pomagano trgovini, malej obrtniji in kmetijstvu in Postojina, kraj brez dohodkov in dohodkinih virov, morala bi postati biser Krasa. Tako Švicar.

Poslavlja se od tega fakta, omenil bi še dva slučaja iz uradnega delovanja tega gospoda, ki imata javni pravni interes.

Nek okrajnjani je nedavno prišel v preiskavo. Ta okrajnjani bil je tožnik v prej imenovanej pravdi proti okrajnemu glavarju zaradi razžaljenja časti.

Pri volitvi samej, o kateri sem prej govoril, je nasprotoval okrajnemu glavarju.

Ta okrajnjani prišel je v preiskavo. Jaz priznavam, da je okrajni glavar lahko mislil, da ima po § 83 kazenskega postopnika pravico vedeti, da je okrajnjani v preiskavi.

Pa mož se s samim faktom ni zadovoljil, katerega je itak vedel, temveč poslal je noto dotičnemu okrajnemu sodišču, v kateri je zahteval, da se mu natančno naznanijo okoliščine slučaja, dokazila, povodi sumnje itd.

Okrajno sodišče si je mislilo, da to vendar ne gre, in se ne ujema z načelom ločitve pravosodja od uprave, da se za take stvari povprašuje in je prav dobro odgovorilo okrajnemu glavarju, da je državno pravdnitvo poklicano pretresti dokazila in uzroke sumnje in da le ta oblast ima pravico dalje postopati.

(Konec prih.)

Črtice iz cerkvene povestnice srbske.

(V petstoletni spomin propasti srbskega carstva.)

Pristop.

V predelih, v katerih so se pozneje naselili južni Slavjani, posebe Srbi, bilo je že od nekdanjega kristjanstva bujno cvelo, a to takoj od I. pa vse do VI. stoletja. Bilo je že tedaj tam več vladških stolic, katerim ste bili poglavitni kot metropoli ali nadvladikovini v Syrmiju in v Saloni. V Syrmijskega metropolita oblasti je bila vsa Panonija in tudi Gornja Mæzija, v pravomočju metropolita Salonskega pa Dalmacija in pozneje še Posavska Panonija do Drave.

A v navalih barbarskih narodov na te zemlje, posebno pak v Hnskem in Avarskem pustošenju, propale so malone vse znane nam slavne stolice vladške; Syrmium je bil porušen in Salona tudi razdejana; kristjanstvo je izginilo ali se razpršilo. No vendar je še i za tem strahovitim viharjem ostalo nekaj kristjanskega prebivalstva in duhovništva, katero je potem, ko so nastopile malo blaže okolnosti, obnovilo život svoj cerkveni ter je začelo delovati tudi med nadošlim novim narodom srbskim.

Kakor nam pripoveda byzantski car Konstantin Porphyrogenetes v svojem delu „De administrando imperio“ c. 22, prišli so bili za carja Heraklija v 2. četrti VII. veka izza Tater in Dunava sem do Vstočno-rimske države oddelki Srbov, katerim je isti car Heraklios za bivališča dal pokrajine: Srbijo (staro in južni del sedanje Srbije), Paganijo (Neretvo), Zaholmje (večino sedanje Hercegovine), Travunijo (jugovstočni kot Hercegovine), Konavljje (Zaptatsko okolico) in Dioklijo (sedanjo Črno Goro). Izprva so ti Srbi bili povse podložni vstočnorimskemu carju. Svoje vlade tedaj še niso imeli strogo usredotočene; nego vsaki od imenovanih pokrajin na čelu je bil poseben župan, ki pa je vendar bolj ali manj pokorjeval se velikemu županu kot vrhovnemu glavarju, stanujočemu s početka v Desnici (nekje ob dolnji Drini.) Sicer pak nam povestnica srbskega plemena po njega naselitvi v teh krajih za dolgo ostaje zavita v gostoto. Nam je namen, da v naslednjih vrsticah našincem, t. j. slavjanskim Slovencem, podamo nekoliko črtic iz srbske povestnice cerkvene, — a povzetih največ iz M. Mesića: „Povest Jezusove cърkve“ (u Zagrebu 1865) in S. Ljubića: „Ogledalo književne poviesti jugoslovanske“ knj. I. (na Rieci 1864) dot. str., pa še nekaterih drugih pisateljev naših.

Srbov pokrstitev.

Po izvestju omenjenega Porphyrogeneta — kateri je svoja dela pisal sredi X. veka in je zato najbliži povestnik oni dobi — bili so ti novopriseljeni Srbi „po-

krščeni po duhovnikih od Rima pozvanih, ter poučeni v pobožnih delih, vsprejeli so staro (t. j. kristjansko) vero“. No, ta se ni mogla tam še za sedaj ukoreniti, kajti so bile (kakor povedano) v prejšnjih nezgodah propale vse one vladikovine, katere so nekdanj cvele v deželi po Srbih osvojeni, ter tako ni bilo v teh krajih središča za bujneji razvitek cerkvenega življenja.

Bolje in občeneje učvrstilo se je kristjanstvo v Srbih za vstočnega carja Vasilija I. v drugi polovici IX. stoletja. Pokorivši razbojske Saracene v južni Italiji ter postavši gospodar Sredozemnega in Jadranskega morja, izposloval je Vasijios skoro za tem da je tudi pod Carjigrasko patrijaršijo pristopila vsa nekdanja metropolija Salonska — katero je bil papež Martin I. o sredi VII. veka obnovil, prestavivši vladško stolico v bližnji Spljet — torej rimska Dalmacija, Srbija in (stara) Hrvatska, kakor so se ti predeli bili itak dobrovoljno podvrgli pokroviteljstvu carjevemu. A ker je bilo v Srbiji še predelov, v katerih je vera Kristova bila poznavana slabo ali nikakor, zato je poslal car Vasilios iz Carjigrada duhovnikov, kateri so tam kristjansko vero oznanjevali. Med prebivalce onih krajev, ki so se bili pokrščeni šele sedaj, spadajo določno Neretvani.

Z ozirom na cerkvene potrebe tukajšnjih Srbov bila je nekaj pozneje utemeljena vladikovina v starodavni Duklji (blizu Podgorice v Črni Gori), katera je medtem i nadalje ostala s svojimi vladikovinami podrejena Spletski cerkvi kot primacijalni, kakor je tudi pravo spljetskega prvostolnika ostalo neprekrščeno i tedaj, ko je po nehaju Dnklijanske metropolije njeno pravo in vladikovine nasledil vladika dubrovniški in barski. (Tako Mesić 272.).

Dukljanska vladikovina.

O početku baš imenovane prvostolice piše pak Ljubić I. 158 to-le: Ali so že tedaj (za omenjene pokrstitve) tudi Srbi, kakor Hrvati v Ninu, imeli kje svojega posebnega vladiko, to se povestniški dokazati ne dá. Res je sicer, da se na narodnem cerkvenem zboru v Spljetu leta 925 na nekem spisu podpisan Ivan vladika Dukljanski, in da so se poznejšnji nadvladike Barski smatrali za zakonitè naslednike in dedič vladik Dukljanskih, pozivajoči se na stara pisma. To bi nam zares moglo potrditi, da so Srbi, vsaj vstočni, imeli svojega vladiko še pred letom 925, in ako li ne že tedaj, ko šo se zahtekli pod Byzantsko pokroviteljstvo, vsaj da so ga dobili najkasneje pri tej priliki, kakor nam potrjuje isti kroniki hrvaškega letopisca in popa Dukljanina (iz XII. veka). Kako daleč pak se je prostirala ta Dukljanska vladiko-

vina, to se ne dá točno določiti; no ozirajoč se na obseg Barske, katera je Dukljansko v časti nasledila, in katero nam obširno opisuje papež Aleksander II. l. 1067, moglo bi se reči, da je zavzemala vse srbske predele od Neretve do Drinca.

Tako se je carju Vasiliju posrečilo Srbijo cerkveno in politično spojiti s Carjigradom. No malo kasneje so se najpreje Hrvačka pa tudi spljetska vladikovina s podrejenimi že povrnila k Rimski stolici; samo Srbska je ostala podčinjena patrijarhu Carigrajskemu. Zahman je papež Ivan VIII. s posebno poslanico leta 874—5 nagovarjal velikega župana Mutimira, da nasledujoč stopinje svojih očetov, kolikor mu možno, povrne pod Metodovo vladikovino Panonsko vsaj oni del svoje države med Bosno in Kolumbarjem, kateri je že od davna spadal k stari metropoliji Panonski. Namerjaval je namreč papež Ivan, da s tem zaveže Srbe z Rimom; toda Srbi so se tedaj bili povse poprijeli metropolije Dukljanske, okolo katere je bila zbrana vsa moč srbskega življa. In tako se je dogodilo, da se je v razkolništvu carjigradskega patrijarha Fotija, počemšem s tobožno synodo v Carjigradu leta 879, večina Srbov, posebno na vstoku in na jugu, odcepila od zapadne pa se združila z vstočno Srbijo.

Velikí župan Stepan Nemanja, pa metropolit sv. Sava.

Srbi na Primorju in bliže obal Jadranskega morja bili so v bližji dotiki z zapadom in so se ustrojávali v svojih županijah malone povse samostalno in brez obzira na velikega župana. Knez Dukljanski Mihael, vrstnik papeža Gregorja VII., prejel je celó kraljevski naslov l. 1079, ter je imel z istim papežem dogovor, ki se je tikal cerkvenih odnošajev v njegovi deželi. No, niti na Primorju niti v Notranji Srbiji ni se mogel za dolgo ustanoviti takšen državni red, kakoršnega bi narod bil potreboval za vspešni razvoj svojih močij v duhu evangeljskem. Razdeljeni na več županij, katere so se odtegavale s svojimi župani sredotočni oblasti velikih županov, niso mogli Srbi obraniti se navalom svojih močnejših sosedov: jednok so postali plen Bolgarjev l. 924; a potem, ko so bili nekaj časa preživeli v svoji samostalnosti za velikega župana Časlava (934—959), pali so zajedno z Bolgarsko pod gospodstvo Grkov l. 1018.

Od te dobe (pravi Mesić 272) zavladovalo je v srbskem narodu mrtvilo, katero je trajalo tako dolgo, dokler ni Srbske zemlje oslobodil in zjedinił Raški župan Stepan Nemanja okolo leta 1165. Sedaj šele je nastala doba, da se zaceljajo rane prejšnjih časov in da se zadovolji duhovnim potrebam bolje, nego je to moglo biti v domačih borbah in bojih z vladohlepniimi sosedi. Nemanja, ki je stoloval od sedaj v Prištini (na Kosovem Polji), proslavil se je s pobožnostjo in marljivim podpiranjem cerkvenih zavodov; njegove miloščine so segale

do Jeruzalema in do Rima. Krepko je tudi stopil na pot bogomilskemu krivoverju, katero se je bilo iz Bolgarske kakor po vsem Balkanskem poluotoku tako tudi v Srbijo zavleklo koncem X. in početkom XI. veka, ter je narod srbski oslobodil od tega strupnega zla. Pod starost svojo prepustil je Nemanja vlado starejemu sinu Stepanu (1195), a sam je šel v samostan v Studenice na Sveto Goro in se postrigel, prejevši ime Simeona. Naposled se je (1198) preselil v samostan Hilandar, ki ga je bil v dar dobil od vstočnega carja a sam na novo sezidal, ter je tam preživel nekaj časa z najmlajšim sinom svojim Rastkom, po redovniškem imenu nazvanim Sava, in je umrl leta 1200. Osem let potem ga je isti sin njegov prenesel svečano v Studenice, kjer ga še danes pravoslavni časté kot svetba. (Prim. Ljubić 166). (Krščen in odgojen je bil Nemanja v katoliški veri, a je pozneje prestopil v vstočno cerkev.)

Kakor je Stepan I. Nemanja srbsko državo obnovil in boljše utrdil politično, tako je njegov sin, baš imenovani Sava, uredil v Srbiji stanje cerkveno. Sava, v svetu Rastko, rojen leta 1169. a leta 1186 odsedši na Sveto Goro (Athos) in postavši redovnik, bil je najpreje tam iguman (gvardijan) v samostanu Hilandarskem (1208 do 1215), a pozneje leta 1221 (do 1234) prvi srbski metropolit. Posvetil ga je patrijarh German v Niceji. Tudi Sava je utemeljil več lepih samostanov. Umrl je leta 1237 v Trnovu in bil pokopan v Mileševu (blizu Prepolja), od koder so Turki l. 1595 prenesli njegovo blaženo telo v Belgrad in tu grdo sežgali. Cerkev srbska pa ga častí kot národnega svetca. Car srbski Dušan imenuje Savo „prvim učiteljem našim“, a slavjanski povestničar Šafařík utemeljiteljem srbske cerkve in národne prosvete. Sava je razdelil Srbijo na dvanajst vladikovin, s stolicami namreč: v Stonu, v Zeti, v Dabru, v Budimlju, v Raši, v Studenici, v Prizrenu, v Gračanih, v Toplici, v Braničevu, v Belgradu in v Moravici. Nastojaval je tudi, da se v Srbih osnavljajo šole ter se v narodu širi nauka. Stari spomeniki še svedočijo, da je ta slavni prosvetitelj Srbije mnogo knjig ne samo prepisal, nego tudi napisal. Znani spisi Savini so (kakor jih navaja Ljubić l. 322) ti-le: O nasledovanji svetago monastira sego přepodobnymъ otcemъ našimъ i htitoromъ, gospodi nomъ Simeonomъ, i o žitiji jeho, kakovo bystъ přeđь Bogom i človeky (Šafařík ga natiskal prvičrat v knjigi: Památky dřeniho písemnictvi Jihoslovanův 1851); Tipik (t. j. ustav, pravilo) manastira Studeničkoga pod naslovom: Slovo 4. obrazniki svetago Savy srbskago (ulomek na koncu Šafaříkove knjige: Serbische Lesekörner 1833); Tipik manastira Hilandarskoga, v rokopisu XIII. stoletja v istem samostanu; Tretji manji tipik s Savinim podpisom od leta 1198, zložen za sihasterijo (ήσυχαστήριον) Orohovice na Sveti Gori, kjer se hrani v rokopisu XIII. veka; Listina od 1. listop. 1493, srbski in grški, s katero kupuje zemljišče za cerkvico Orahoviško. Razven teh je

bajè še sestavil po zahtevi zbora Sv. Gore tudi pamesar ali službo (officium) sv. Simeona, svojega otca, ki je pa sedaj neznana.

Koraki o zjedinenju Srbije z Rimom.

Sošednost in vsakdanje obçenje z vstoènim carstvom bilo je že izprva naklonilo Srbe k Carjigradu, kateremu so sedaj pripadali tudi politično.

No vendar so bili sčasoma uèinjeni tudi koraki, da se i srbski Slavjani dovedejo v zavezo z zapadnim kristjanstvom, poimenoma z Rimom, jednako njih je inorodnim bratom Hrvatom. Takšne poskuse nahajamo sedaj za Nemanjinih sinov in naslednikov Stepana in Vuka (o ÷emur nam pripoveda Ljub è I. 166—8.).

Še ko je Nemanja živel, začel je bil vladati stareji njegov sin Stepan kot veliki župan srbski l. 1195. Hrvatski in dalmatinski vojvoda Andrej pa ga skoro zatem prisili, da prepusti svojemu bratu Vuku Holmje (Humje) in Hercegovino. A Vuk je težil na to, da s pomoçjo papeževu zavlada po vsi Srbiji, pa je zato leta 1198 res poprosil papeža Inocenta III., da pošlje poslancev, kateri bi narod srbski navraçali na vero katoliško, izpovedajoç v dotičnem listu, da želi rimsko stolico kot mater „nad vse za Bogom ljubiti in spoštovati“. Papež usliši Vukovo prošnjo, odpošlje takoj cerkovnjake s pismi na Vuka kot „kralju dalmatinskemu in dukljanskemu“, veleç v njih, da mu pošilja, çesar je prosil, in poleg tega še plašč (pallium) za dukljanskega nadvladiko. Malo pozneje odgovori Vuk papežu, izkazujoç mu veliko zahvalnost svojo in naroda svojega za prejeta pisma, ob jednem naznanjajoç, da so papeževi poslanci imeli zbor v kraju, „kjer je oddavna bila navada“, in da ga Srbi že povsod çasté in spoštujejo kot kralja.

Na tem zboru je bilo navzoènih do osem vladik iz same Srbske dežele, in tu se je mnogo rešilo na korist katoliškega veroizpovedanja. Isti poslanci so šli potem k dvoru Stepana, Vukovega brata in vélikega župana srbskega, in so mu izročili papeževa pisma, v katerih ga je papež pozival, da se obrne k Rimu. Stepan prijzno vsprejme pisma in poslance in istega leta 1199 odjše papežu, da „zmerom želi slediti sveto rimsko cerkv. kakor pokojni otec njegov, in zapoved svete rimske cerkve zmerom ohranjati, in da v kratkem hoçe svoje poslance poslati k njega svetosti. (Te besede Stepanove nam jasno svedoçiyo, da se je tudi Nemanja nekda j dobro gledal z Rimom).

No malo kasneje se brata Nemanjiça hudo spreta. Ogerski kralj Emerik prihiti Vuku na pomoç, izpodi Stepana in postavi Vuka, da vlada nad Srbijo. Papež je tedaj istega leta 1202, vspodbujal ogerskega kralja, da predobljeno Srbijo konečno prispoji z Rimom, in

je ob jednem zapovedal kološkemu nadvladiki, da ÷im brže prjde v Srbijo, tam narod na vernost prema Rimu zapriseže, a ga reši odvisnosti od Carjigrada. To je papež javil tudi Vuku, „vélikemu županu srbskemu“, ter ga opominjal, da poslance rimske lepo spoštuje in pomaga v poslovi h kolikor more.

Dve leti zatem, 1204, pošlje papež v Srbijo za svojega poslanca kardinala Sv. Križa, priporoçujoç ga narodu srbskemu, da ga veselo vsprejme in naloge njegove srčno izpolni. — A medtem çuvši Sava, da njegova brata v Srbiji živita v velikem razporu, pohiti v Svete Gore tja ter jiju naglo pomiri. Vuk je ostal kot vojvoda Holmski in Hercegovinski, a na Srbski prestol vrnil se je zopet Stepan. Da s sebe zvrže srd Emerika ogerskega kralja, postavi se Stepan takoj pod zaščito Rimske stolice in zaprosi od papeža, da mu pošlje svoje poslance, kateri bi ga na prestol okronili. Inocent III. dné 15. sept. 1204 prijavi Emeriku, da ga prosi Stepan: „naj v njegovo deželo odpravimo poslanca, kateri bi isto zopet pripravil na pokornost rimski cerkvi in njemu podal kraljevsko krono“; no da mu je to milest odrekel, ker je bila srbska krona že pred dvema letoma namenjena Vuku; a se je çudom çudil, da ni še kološki nadvladika zvršil te naredbe po že tedaj mu danem nalogu. (Papež ni torej še tedaj vedel, kaj se je med tem, na posredovanje Savino, bilo zgodilo na srbskem dvoru.)

Nekoliko pozneje zavrže Stepan svojo ženo Evdoksijo, neçakinjo vstoènega carja Isaka Ange'a, ter vzame hçer Henrika Dandula beneškega doža, katera ga zopet privede na katoliško vero. Sedaj papež Honorij III. na Stepanovo prošnjo odpošlje svojega poslanca, da ga okroni na srbski prestol, kar se je res zvršilo leta 1222, ter je kralj Stepan prozvan „Prvovençani“. Od Rimske stolice je torej Srbska prejela kraljevsko dostojanstvo.

Ali Sava, Stepanov brat, že tedaj prvi srbski nadvladika, malo kasneje zopet privede Stepana na vstoèno veroizpovedanje ter ga iznova svojevoljno okroni na vstoèni naçin.

Sava, kateri je kot glavar srbske cerkve moral prisostvovati tudi prvemu kronanju Stepanovemu, priznal je paç i pri tej priliki Rimsko stolico kot svojo vrhovno oblast, a je od nje odpal po nagibu vstoènega patrijarha, kateremu je dolžen bil svoje çasti prvostolniške v Srbiji. In kakor je bil Sava posveçenje svoje zaiskal od vstoènega patrijarha, tako se je tudi Stepan potem začel bližati Grkom, izprosvivši ženo najstarejemu svojemu sinu in nasledniku Radoslavu v carski obitelji grški, akopram so i Radoslava okronili poslanci papeževi.

(Dalje pride.)

D o p i s i.

Trst, 29. marca. Dolgo ni bilo glasú od bregov „naše Adrije“ v Vašem listu, in morda še sedaj vskliknete: „Čemu nam tužnih glasov od Vas!“ — Da, tužnih glasov, pravim, ker veselih ni pričakovati od nas. Pišoč Vam zadnjič o prihodnjih volitvah v Tržaški mestni zbor, omenil sem Vam o delovanju raznih strank, katere pokažejo lice mesta Trsta. Poročal sem Vam tudi, da mislijo voliti okoličani same domačine, ter da se ne bode gledalo na „juriste“ in „doktorje“.

Kolikor mi je dosedaj iz gotovih virov znano, bodo se volili istinito sami domačini v okrajih okolice. Na enak način utegne naša narodna stranka (pol. društva „Edinost“) zmagati z vsemi svojimi kandidati. Toda borba bode huda v nekaterih okrajih. Doslej postavljali so se „svojevoljno“ razni lahonski kandidati v raznih okrajih okolice, a letos, kakor se čuje, postavi društvo „Progresso“ svoje kandidate po vseh okrajih okolice. Italijan, ud društva „Progresso“, je rekel minule dni nekemu našemu gospodu: „Čas je, da končamo v okolici s slovansčino, s panslavističnimi agitacijami!!!“ — postaviti bode treba letos naše (lahonske) poslance v okolici!

Tržaški magistrat in gospodje omenjene stranke zapisali so si na svojo zastavo: Tržaško slovensko okoličano poitalijančiti!

A razen tega začelo je v tem smislu delovati društvo „Pro Patria“. Prvi šolski vrt, kateri je ustanovilo omenjeno društvo v okolici, na Greti, obiskuje preko 100 otrok! Omenjeni otroci postanejo gotovo vsi kleti sovražniki roda svojega, in to predobro znajo narodni naši nasprotniki. Niti opisati ni, kako se v Trstu s strastjo dela za društvo „Pro patria“. Za imenovani italijanski šolski vrt na Greti nabiralo se je celo najraznovrstnejših rečij, na pr. fižola, rajža itd. In vse to, da se opomore iredenti! Za otroke, obiskajoče italijanske razrede v okolici, nabirali so obutve, obleke itd., in žalibože je med okoličani ljudij, ki samo radi tega vpisujejo svojo deco v italijanske razrede in takó prodajajo kletim sovražnikom svojim.

Mi Slovani smo tu, v Trstu, prava „raja“ — in kakó si tudi pomagati proti vsemogočnim našim sovražnikom? Naši nasprotniki imajo nas popolnoma v rokah, vsemogočni Tržaški magistrat „ukazuje“, a razen tega imajo naši nasprotniki še ves kapital v svojih rokah, kar je v sedanjih časih najveljavnejše!

Kjer je le kaj važnejšega, kjer bi se imeli in morali Slovenci pokazati na dan — povsod tam gospoduje nam nasprotna stranka. Omenil bi na pr. „Kmetijsko društvo Tržaško“. Uradni jezik pri tem društvu je italijanski, čeravno so vsi kmetovalci Tržaške okolice Slovenci. (Samo po sebi je umevno, da je društvo usta-

novljeno prav za prav le za okolico.) Na čelu temu društvu je mož, kateri je pač že mnogokrat pokazal sovražstvo do roda našega, čeravno se ima on zahvaliti ravno Slovanom, da je prvič nastopil kot deželni (mestni) in državni poslanec!

Radoveden sem, v kakem jeziku bode izdajalo pa ribiško društvo svoje oglase! Ribišstvo v Trstu in okolici zastopajo pač malo da ne izključno Slovenci, okoličani. (Da pa ne govorim o prevelikem številu ital. ribičev iz bližnjega kraljestva!) Mestnih ribičev je izredno malo, in še ti imajo jako malo i malih mrež. V zadnjem desetletju se je pa ribišstvo v okolici silno pomnožilo. Jeli so rabiti mreže, zvane „molajde“, katere niso bile znane doslej, v našem primorju, temuč v okraju mesta Napolje v Italiji. Jedna taka mreža stoji 700 gld. Poslednjih let začeli so tudi isterski ribiči jednake mreže kupovati. Namen moj pa ni govoriti o ribištvu Trsta in okolice, temuč le o dotičnem društvu. V odboru imenovanega društva ni nijednega okoličana, a so po največ le ribiški kupci, očetje katerih so prišli iz bližnje Cože! (Chioggia). Mislim, da se ne bode dajalo onemu društvu od naše strani nikake veljave, ako se ne bodo tiskala pravila in dotični oglasi tudi v našem jeziku.

Dné 25. m. m. odkril se je v Trstu pred kolodvorom južne železnice spomenik v spomin petstoletnice združenja Trsta z Avstrijo. Vsem je gotovo že znano, da so na predvečer onega odkritja pokale petarde — toda tega smo vajeni mi Tržacani! Na dan slavnosti vihrale so na slavnostnem prostoru le avstro-ogerske zastave, mestne ni bilo videti nijedne. Bil sem oni dan pri tej slavnosti in slišal sem govoriti o tem mnogo. Reкло se je med drugim: „Slavnost je le dotičnega odbora (komiteta), a nikakor ne magistrata Tržaškega!“ — Res, našim iredentom bode oni spomenik trn v peti — raji slišijo govoriti o škratu, nego o Dunaju! — Ko je — po slavnostnih govorih zasvirala vojaška godba cesarsko pesem, klicali so pač pošteni naši Italijani „Evviva“ — a gromel je iz tisoč in tisoč grl navdušeni „živio“, kateri je pa popolnoma zakril druge glasove. Poznalo se je ob tej priliki, da je tu vedno zastopana „straža ob Adriji!“

Reči se mora nam okoličanom, da propadamo. Italijanske „Ville“, katere se vedno bolj množé v okolici, italijanski razredi, tuji kapital, zaničevanje roda našega, vse to strašansko vpliva na okoličane. Ako to pojde tako dalje, sramovali se bodo okoličani jezika matere svoje — javno pred svetom! Nemilo dregnilo je pisatelja teh vrstic v srce, ko je slišal na nekej veselici v gledališču „Politeama Rossetti“ govoriti Rojanske mladence, ude „pevskega zbora“, v italijanskem jeziku! Propadamo! — in temu našemu propadu ni tako lahko

pomagati. Slavni vlahi pa je dano na voljo: Pustiti nas tako nadalje propadati, ali storiti kaj za naš obstanek v prid „straže ob Adriji!“ Huda, prehuda se Slovencem godi v Trstu in v Tržaški okolici; ali nobene primere ni z ravnanjem Tržaškega magistrata.

Ako na magistratu le črhneš v svojem slovenskem jeziku, ozmerjajo te s „schiavo“ (suženj), proti naši narodnosti gojijo magistratni uradniki nezaslišano osornost, s slovenskimi vlogami na magistratu pa se ravna kot z „lanskim snegom!“ Nekateri rodoljubi v Trstu se nadejajo, da bode boljše. Bodemo videli! *Помози нам Боже!*

X.

Od nemške meje na Štirnem [Izv. dop.] (Ponemčevanje.) Kakor deroča reka, katera zmerom narašča in čedalje bolj poplavlja bregove, zdi se mi, je nemški narod, razširjajoč svoje meje na sosede, zlasti tudi južne, in to smo mi Slovenci. To razširjevanje se godi sicer počasi ali vstrajno, kar spoznamo najlažje, ako pogledamo jezikovne meje pred 100 ali 50 leti in danes, kajti že v tem kratkem času smo izgubili Slovenci marsikako župnijo. Še slabše nam kaže v prihodnje, ker nasprotniki delujejo z vso silo na to, da bi se ponemčevanje pospešilo kolikor možno; zato vrivajo nemščino povsod, največ pa v šole. Mi bivajoči tu blizu meje natančno opazujemo njih početje, a po skromnih svojih močeh si prizadevamo graditi jez vedno večemu potujčevanju našega ljudstva ali naroda; zato pa seveda zanjemo od njih dosti zamere in nevolje. Ali to nas ne sme strašiti; vsaj vemo, da vsako početje ima svoje težave, največ pa gotovo jih ima vzbujanje narodne zavesti na meji. Tu hočem opisati nekoliko jezikovno mejo na Štirnem, kakoršna je sedaj, in omeniti tudi prizadevanje Slovencev proti vedno večemu potujčevanju.

Če ideš, dragi čitatelj, od koroške meje za Dravo in opazuješ narodne razmere, videl boš, da tu so Nemci pridrli že najdalje, prišli so namreč že celó do Drave. Za Dravo na levem bregu vije se tod pusto pogorje, imenovano Radel, katero bo nemara dolgo časa prava jezikovna meja tu med Slovenci in Nemci. Par župnij na tem pogorju (Sobota, Sv. Jernej in Pernice) je še namošanih s Slovenci in Nemci, ali odljuden kraj, s katerim Slovenci na desni strani Drave ne občujejo skoro nič. Trda nemš ina v šoli — nekaj celó na leci (prižnici) — in občna nevednost naroda, vse to je krivo, da se tod jako širi ponemčevanje. Niže pogorja za Dravo je prva vas (Muta), kjer je s slovenščino tudi žalostno. Tovarne za železo so ondi napolnjene večidel z nemškimi delavci, šole, lastniki tovarin in bližnji Nemci, ki občujejo tod največ, vse to ponemčevanju jako gladí pot. Vrhu tega še hrbet slabo krije bližnji trg onstran Drave (Vozenica), ki z nemško šolo in občno nezavednostjo v materinščini nemškutari malo da ne jednako, kakor omenjeni vaščani na Muti. Kake tri ure niže za Dravo stoji

zavoljo strastnega nemškutarjenja daleč okoli znani trg Marenberg. Okolica mu je slovenska; le žal da je narod še jako zaspan in zavisen od nemškutarskih tržanov. Ti so pred kakim letom s svojim preganjanjem odstranili vrlega narodnega nadučitelja, katerega greh v njih očeh največi bil je menda ta, da je bil podpornik podružnice sv. Cirila in Metoda v bližnjem Vuhredu. Jednako so tudi preganjali narodnega slovenskega kaplana, tako dolgo, da je prosil za premeščenje. Vendar se bo, kakor se nadejamo, tod zboljšalo polagoma stanje Slovencev, kajti najhujši nasprotnik, nek beležnik moral jo je pobrati med Nemce, ker ni hotel in mogel uradovati slovenski. Dalje vleče od onstran Drave slovenski veter iz Vuhreda in Ribnice, kjer se Slovenci krepko držé in zbirajo v razna društva; in ker se je posrečilo nekaterim rodoljubom osnovati v Marenbergu slov. posojilnico, mislimo bodo kmetje lažje branili se strahovanju tržanov ter navduševali tudi za slovenščino.

Nekaj niže je vrla župnija (Remšnik, po domače pa sploh le Št. Jurij imenovana), kjer pa so Slovenci gospodje, kar ponosno kažejo vselej ob volitvah. Človeka veseli, da se ta župnija, ki je tod na levem kraju Drave blizu jedina zavedna slovenska, drži tako vrló, kljubu temu, da jo obdajajo okoli in okoli bližnji nemški sosede. Kmetje tod močno tržijo z živino; na Pohorju jo kupujejo, potem pa prodajajo daleč v Nemce. Zna malone vsak kmet nemški, a je in ostane Slovenec, ponosen na svoj narod. Slava takim korenjakom, ki so na meji nemštva toliko potrebni!

Niže za Dravo je zopet žalostniše. Župniji Biezno in Št. Ožbalt sta jako zanemarjeni in od dvoje nemškutarskih mogotcev zavisni. Tukaj se zopet prek imenovanega pogorja razteza majhen polotok slovenski v sosednjo graško škofijo. Župnije (Kapla, Arveč, Luče) so ali slovenske ali pa pomešane z Nemci. Ali ondi še duhovnik — jedini najzanesljivejši branitelj in buditelj narodne zavesti — ne sme mnogo delati za narod, kakor uči skušnja, da so duhovnika ovadili pri škofijstvu ravno zato, ker se je ustavljal spletkam zloglasnega šulferajna, in bi bil imel biti premeščen na slabše mesto. Toda ta ni maral biti najzadnji hlapec, zato je rajši popustil škofijo in šel med Slovence. Jednako je storil tudi star učitelj, ki je že tudi sit vednega rovanja, zapustil kraj (Kaplo) in šel k Slovincem (v Ruše) uživat toliko potrebnega že pokoja. Sedaj seveda se ondi širi in šopiri brez skrbi toliko hvalisana nemščina.

Prišli smo takó do krajev, kjer se Slovincem godi bolje, ker so bolj zavedni ter ne toliko zavisni od Nemcev in njih pristašev. Prijazne Slov. Gorice in vrlí ljutomerski ter gornjeradgonski okraj so krepki čuvaji na skrajni meji, kjer se skušata naposled še dva sovražnika, Nemeč in Madjar, kateri bi si mogel osvojiti več naše zemlje. Ali nadejamo se, da tukaj ne opravita več mnogo, ker tu se Slovenci odločno ustavljajo nasprotnim na-

kanam, v tem ko v prej navedenih krajih le posamičniki delujejo za narod.

Največ se je zahvaliti doslej častisim gospodom duhovnikom, da so se razmere spreobrile vsaj toliko, da se vzbujajo narodi ter tu in tam zbirajo v društva in se tako začne zavedati. Povoljno število družbenikov sv. Mohora, še izdatno število naročnikov (najbolj domačih krajin) listov ter nekatera bralna društva in podružnice sv. Ciril-Methodove družbe, so sadovi njih truda, kateri nas navdajajo z nado, da se bomo vspešneje branili na-

sproti deroči reki nemštva. Želeti pa tudi je, da bi nas podpirali bratje naši, katerim so razmere ugodniše, zlasti z listi in knjigami, da se narod privadi domačemu čitanju, začne se izobraževati in zavedati. Zlasti kedar snujemo kakšno društvo, bi nam jako dobro služile mnogovrstne knjige, katere vsled slabih gmotnih razmer si pridobivamo le s težavo. V tem obziru torej, dragi bratje Slovenci Vam se mi čuvajajo na nemštva meji, najtopleje priporočamo.

Domobranski.

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Pisateljsko podporno društvo v Ljubljani je imelo 13. aprila t. l. občni zbor v pričo 20 društvenikov. Odbor je imel 6 sej. Pri teh se je posvetovalo o prispelu društva, o podporah, o prirejevanju slavnostij in stavljanju spomenikov umrlim pisateljem. Podpore delil je — pisateljem in udovam. Tako se je napravila in vzdala spominska plošča na rojstveni hiši Miroslava Vilharja v Planini, razkritje pa se ima vršiti v teku tega poletja. Društvo je prevzelo napravo Raič-Levstikove rakve in spomenika, izkopanje Raiča in Levstika. Vseh stroškov za ta spomenik je bilo 1297 gld. 34. — Levstikov spomenik v Velikih Laščah se postavi letos, in društvo se udeleži te slavnosti 11. avgusta t. l. Isto tako se udeleži slavnosti Vodnikovega spomenika v Ljubljani 29. in 30. jun. t. l. Priredilo je letos društvo 10 zabavnih večerov, katerih se je udeleževalo po 18 do 40 členov. Društvo se nadeja, da pristopi še več rodoljubov k društvu. Dohodkov je imelo društvo 93 gld. 50 kr., stroškov 68 gld. 8 kr. Društvena imovina znaša 1369 gld. 98 kr.

Gledé na blage namene je pač želeti društvu, da dobi večih dohodkov.

Dr. J. Vošnjak, ki ima največe zasluge za društvo, je bil zopet jednoglasno izvoljen predsednikom, v odbor pa gg.: F. Levec, L. Pintar, Sim. Rutar, And. Žumer Iv. Tomšič, Ant. Svetek. Pregledovalca računov sta: K. Pirc in I. Žitnik.

Društvo „Pravnik“ v Ljubljani je sklenilo na shodu od 17. aprila izdajati slovensko izdajo zakonov in pa skrbeti, kako bi se kmalu priredila pravna terminologija. Na tem shodu je govoril dr. Majaron o novem „Črnogorskem imovinskem zakoniku ter kazal na njegove posebnosti in svojstvene prednosti.

„Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ je imela 22. in 23. aprila t. l. prvo zborovanje v Ljubljani. Došli so odposlanci ali delegati iz vseh slovenskih pokrajin. Učiteljstvo slovensko je z osnovo zaveze krenilo na pravo pot in daje zgled Slovincem za druge obče osnove. Mi „Zavezo slov. učiteljskih društev pospravljamo najiskrenejše z narodnega stališča in pravega šolskega napredka na Slovenskem. Obširniše o prvem zborovanju v prihodnji številki „Sl. Sveta“.

Žive podobe: a) Obljuba slovenskega naroda očetu Bleiweisu, b) Libuša prorokuje češko bodočnost Premislu, c) Pobratimstvo Čehov in Slovincem — so predstavljali

v Ljubljanski čitalnici 22. aprila t. l. jako krasno. Predstava se je začela s „Prologom“ in je sledil pojašnjajoči tekst k živim podobam, kar je zložil A. Funtek in govorila jako lepo gospica I. Kremžar. Igrali so ob enem igro „Vdova in vdovec“ domačinci. Predstava je bila v korist podpornemu društvu velikošolcev na Dunaju ter je privabila obilo občinstva in s tem povoljnih dohodkov za blagi namen.

„Dolenjski Sokol“ bode praznoval s sodelovanjem dolenskega pevskega društva 9. in 10. junija t. l. blagoslovljenje društvene zastave, s katerim bo združeno tudi odkritje plošče na domu J. Metelka, „slovenskega velikega umnika, (v čarobnem kraju blizu Skocijana), v spomin stoletnice njegovega rojstva“. „Dolenjski Sokol“ vabi tudi druga društva k slovesnosti v Novo Mesto.

„Pogled na Prago“, pokrajinsko sliko, razstavil je v Ljubljani slavni češki slikar g. Ant. Chitussi, ki jo je namenil za Pariško svetovno razstavo. Slika je, kakor jo opisujejo, mojstersko delo, obseja 20 m² in je cenjena na 30.000 gld. Slika bo romala tudi med druge Slovence, a umetnik Chitussi je hodel ž njo počastiti prve Slovence ter je s tem pokazal, da Čehi in Slovenci pred vsem potrebujejo vsestranske vzajemnosti.

Koroški Slovenci se po g. F. Muri-ju in Greg. Einspielerju, jedinih dveh slovenskih deželnih poslancih, zahvaljujejo slovenskim državnim poslancem, da so koroške Slovence branili tudi letos krepko in močato. — vsi, tako se glasi zahvala v „Miru“ — vsi so pogumno odkrivali raznotere krivice, ki se godijo slovenskemu rodu in posebno koroškim Slovincem. Kakor ploha se je vлил čez nje srd koroških in tudi drugih nemško-liberalnih državnih poslancev. Laži, zvijače in pogosto grde psovke so jim služile za orodje, da bi odvracali resnične in dokazane trditve slovenskih poslancev in zagovarjali početje svoje stranke. Gotovo ustrezemo vsem zvestim koroškim Slovincem, ako v njih imenu odločno ugovarjamo s tem, da se usiljujejo sedanji koroški poslanci, ki so sicer voljeni za nas, a ne od nas, kot zagovorniki in branitelji koroških Slovincem.“

b) Ostali slovanski svet.

Deželni zbori češki, dalmatinski, gališki, kranjski, tirolski, isterski, goriški in gradiščanski so razpuščeni, ker tekom poletja završe šestletno svojo dobo, ter se imajo razpisati nove volitve.

† **Cigale Matej** (Matevž), urednik slovenskega oddelka državnega zakonika na Dunaju, je ondi umrl 20. aprila t. l. v 70. letu svojega življenja. Rojen pri Črnem Vrhu nad Idrijo, obiskoval je gimnazijo v Gorici, kot pravnik pa vseučilišče v Gradcu in na Dunaju. Od 1. jul. 1848 do sredi septembra 1849 je uredoval v Ljubljani list „Slovenija“, od 1. nov. 1840 naprej do konca svojih dni pa list državnega zakonika v slovenskem jeziku. Kot stvarnik slovenske terminologije za pravoslovje, kot sestavljavec Wolfovega nemško slovenskega slovarja, potem „Znanstvene terminologije s posebnim ozikom na srednja učilišča“, imenstva slovenskemu atlantu, itd. in v obče kot slovenski pisatelj pridobil si je za slovensko slovstvo, posebnost v leksikalnem pogledu neprecenljivih zaslug. On je poznal vse slovanske jezike ter je to svoje znanje vestno porabljal, da bi pravo pogodil pri vstvarjanju slovenske terminologije v obče. On je vedno napredoval v jezikoznanstvu ter je poštevval gibanje slovenske kulture, ko se je odločeval za ta ali oni del slovarskih snovij. Imel je vse Slovanstvo pred očmi, zlasti pa Jugoslovane, ki najbolj delujejo tudi na leksikalno in gramatiško obliko slovenskega jezika. Držal se je pri tem posebnih načel, katera nam pojasnjujejo, zakaj se je Cigale odločeval za to ali ono besedo. Po raznih slovenskih časopisih in novinah pa je priobčeval tudi sestavke, ki so sezali v slovnico in stilistiko slovenskega jezika; s tem je slovenskim pisateljem dajal navode in je takó na razvijanje jezika slovenskega vplival jako blagodejno. Spadal je k najstarejšim slovenskim rodoljubom in pisateljem nove slovenske književnosti in k onim učenim delavcem, ki poznajo temeljito bogastvo in moč slovanskih jezikov. Blag mu spomin! (Obširniši životopis s sliko priobčil je pred leti Ljubljanski „Slovan“.)

Vladika Strossmajer je poslal papežu krasno vezan odtis svojega najnovejšega poštnega pastirskega lista. Papež se mu je lepo zahvalil po svojem drž. tajniku in isti tajnik je pisal Strossmajerju, da papež moli k Bogu za njegovo dolgo življenje in dobro zdravje.

Novo delo v tisku. Založnik in tiskar „Obzora“ — časopisa pre gospodarstvo, remeslo a domáci život — v Ružemberku (Rózsabegy, Liptó) naznanja, da je sprejel v založbo obširen roman Tereze Vansove z naslovom: „Sirota Podhradských, ki bo stal okusno vesan (14—16 tiskanih pol) po naročilni poti 1 gld. 30 kr. Takó obeta letos slovaška književnost obogateti. — Pri tem bodi še omenjeno, da je dotični založnik, Karol Salva, oni prognani učitelj iz Klenovca, o katerem je „Slov. Svet“ v minulem letu pod poglavjem „Iz učiteljskega raja“ poročal, da je bil vsled izdajanja „Koledarja“, „Domu a škol“ i „Priatelja dietek“, kot pisatelj z dohodki obsojen na 355 gld. globe in naposled še odstavljen od učiteljske službe. Proganjen postal je lastnik tiskarne, s pomočjo katere mu je sedaj možno še kaj več storiti za prosveto svojega zatiranega naroda. Že vsled tega je želeti, naj bi se mu njegovo započeto delo izborno posrečilo. „Obzor“ izhaja mesečno na jedni poli ter stoji na leto le 1 gld. —kl.

V Holeševu na Moravskem so osnovali društvo po zgledu Praškega krožka z namenom, da bi gojili jezik in književnost rusko. Členi se vadijo toliko v takih društvih, da čitajo, pišejo in razumejo ruski. Celo leto plačajo po 1 gld za tak pouk.

Ruski gostje v Pragi. Zadnje postne dni sta nastopila v Praškem gledališču v treh gostnih predstavah ruska pevca iz Moskve, namreč gospica Marija Murom-

ceva-Klimentova in g. P. Hohlov. Oba sta umetnika prvega reda. Njena najznamenitejša uloga je Tatjana v „Evgeniju Onjeginu“, Tamara v „Demonu“. Jednako popolno izvršuje on naslovni ulogi Onjegina in Demona. Strokovna kritika je oba jako odlikovala, občinstvo pa obilo obiskovalo gledališče.

Jurković Janko, odsečni svetnik kr. dež. vlade oddelka za bogoslovje in uk, je umrl 20. marca t. l. v 62. l. življenja v Zagrebu. V dobi ilirizma je bil pristaš Gajev. Bil je od l. 1867 člen jugoslovanske akademije. Za to je spisal poučne razprave n. pr.: „O narodnom komusu“, „Ženski značaj u naših narodnih pjesmah“ itd. „Matica hrvatska“ je izdala njegova „Dramatička djela“ in „Subrane povjesti“. Bil je prvi hrvaški humorist in velezaslužen rodoljub.

„Velehrad“, ústřední orgán národní strany moravskočeské. Izhaja dvakrat na teden v Kromerizu na Moravskem. Po pošti četrletno 1 gld. 80 kr. Izdajatelj in odgovorni urednik František Nedolaha. Velehrad ali Velegrad je nov list, katerega 1. številka je izšla na letošnjo Veliko noč in je vstal namestu „Krom. Novin“, kateri list preneha izhajati odslej. „Velehrad“ je popolnoma v narodnih rokah in pod nadzorstvom mož, ki so porok, da se bo izvrševal program lista vestno in natančno. Program pa je priboriti narodu češkoslovanskemu prava o narodnosti in jeziku na podstavi čl. XIX. drž. osnovnih zakonov avstrijske ustave. Razkladati hoče list vse obsežne strani, katere sestavljajo narodnost in jezik. „Gojenje narodnosti in jezika na podstavah, katere so bile osnovane pred tisoč leti na Velegradu, k ukrepljenju naroda, z ukrepljenjem naroda k utrjenju države, to je program naš!“ Takó končuje razprava programa, pod katerim je podpisanih več slovanskih mož. List ima obliko velikih listov in bo zastopal narodno avtonomijo in cirilometodiško cerkev in razpravljaj slovensko prošlost in slovansko kulturo, kakor je izrasla svojstveno iz slovenskega skupnega naroda. Ta list priporočamo tudi slovenskim rodoljubom z vso zavestjo, ki jo imamo o dobrih listih.

Velehrad. Kaj je to? t. št. „Velehrada“ piše med drugim o tem: Ravno tisoč let je, kar je stal moravski gosposodovalec rod Mojmirovcev na vrhu svoje moči, kar je kraj Svatoplak, počesčen z Grškega s kraljevsko korono, sedel na slavnobliščečem stolu Velike Moravije, one slovenske federacije, katera je segala na zapadu k Šumavi, Labi, na severu k Baltu, od Balta pa čez Poljsko do Buga in Strije v Galiciji, od tod zopet proti jugu k Dravi in Savi, je pokrivala takó tudi Dunaj z delom Avstrije, somejne z desno Moravo. In sredi te velevlasti bil si ti, Velehrade Královský! . . .

Ali ona posvetna moč in slava tvoja, Velehrade, je bila zlasti hči druge, veliko vzvišenejše moči nego je posvetna, bila je namreč hči duhovne moči cerkve grško-slovanske, katere presveta utemeljitelj, Cirila in Metodija, si je poželel Rostislav moravski v Carigradu in ju za prosvetljenje naroda slovesno povabil pred tvojo brano, Velehrade. . . .

Sv. Ciril je izumil slovansko pismo najpopolnše vseh pisem na svetu, s katerim je hotel Slovane postaviti samostalne in osvoboditi od tujega vpliva. . . . S tem pismom in jezikom so se pisale in prelagale v tebi, Velehrade, prve potrebne knjige obredne in sveta pisma iz grških tekstov, zlasti po postavljenju sv. Metodija za nadvladiko (nadškofa). Si torej prava zibelka pismenosti naše. . . .

In glavno središče te blagoposvečene, velerazsežne duhovne in kulturne delavnosti in moči bil si prav ti, slavni Velehrade. Tebe je izvolil za sedež prvi nadvladika velike slovanske cerkve sveti Metodij, ko ga je papež Hadrijan posvetil in poslal vsem Slovanom za vrhovnega pastirja. V tebi so se shajali slovanski vladike iz različnih zemelj, podrejeni nadškofovskemu žezlu Metodijevemu, na cerkvene sinode, v tebi so prejeli krst knezi in k tebi so gledali z neobičajnim spoštovanjem oddaljeni kraji slovanski in izza mej velikomoravskih. Takó si bil nekdanj povišan! . . .

Katoliški Čehi in slovansko bogoslužje. Na Češkem so hoteli, kakor na Slovenskem, vneti razpor med narodom in pred vsem tudi med duhovšino zastran težnj po cirilometodiškem ali slovanskem bogoslužju. Kakor na Slovenskem, so bili pridobili „Čecha“, list katoliške duhovščine proti tem težnjam, ki imajo v zgodovini češkega naroda, na prvem mestu na Moravskem, najtrdnjšo zaslobo. A sedaj je že isti „Čech“ objavil dopis, ki priporoča nekoliko časa pobijano slovansko bogoslužje, in ki celo priporoča, da bi se to vprašanje razpravljalo na katoliškem shodu, ki bo letos prve dni maja t. l. na Dunaju. Morda ućakamo, da se spreobrne tudi na Slovenskem še kak Savel v Pavla.

Skupni pastirski list kot argument v državnem zboru. Nemški državni poslanec grof Wurmbbrandl je presojeval s svojega katoliškega stališča avstrijske Ruse, Čeha, Hrvatce in Slovence. Odstavek o Slovencih je podoben toliko drugim ovadbam o istem predmetu in z istim dokazom ter se glasi: „Preidimo še k Jugoslovanom. Ta narod, ki ga jaz poznam jako dobro, je bil zares jako katoliškega mišljenja; ali pa je narodno gibanje z naućnjem slovenskega jezika, ki je prav za prav srbski, okrepiťo v narodu katoliško zavest, bi jaz dvomil. Jaz imam še druge pristojniše sodnike, ki potrjujejo moj dvom, in ti so škofje, italijanski (sic!) škofje Goriški, Koprski, Krški (Veglija), Ljubljanski in Poreški, to so torej osebe, ki so brezuslovno pristojne na to stran. Ponavljam, da ti citati niso ne izvorni, ne novi, in da noćem is tem doseći absolutno nobenega efekta, ampak jaz bi hotel samó situacijo v Avstriji zares pojasniti po moi najboljši zavesti in vesti. V tem pastirskem listu, ki govori o vernikih škofje, govori se sicer o članku Ljubljanskega „Slovenskega Naroda“; ako se pa izraća pastirski list takó obsirno o tendenciji, katera gospoduje med verniki, ne godi se to samo zaradi časniškega članka. Danes n'će ne poševa v Avstriji novinskega članka, takó zaresno, da se vsled tega sestavi kongregacija škofov in izdá pastirski list. To mi je torej samo simptomatiški, ne da bi prideval članku pomen. Potem stopa pastirski list proti anti avstrijski tendenciji listov malone vseh jezikov, ki se govore v Avstriji. No, to se mi zdi vendar nevarno (bedenklich), in priznavati mi je, da pastirski list, takó slovesno izdan, vendar ne more biti v takih izrazih napisan brez vzroka. Nikakor noćem verovati, da je zares v naših deželah srbsko-narodna in verska propaganda, katera je sovražna Avstriji in veri. Ali položenje se mi vendar ne zdi tako, da bi se cerkev naslanjala na tak narod. „Take besede so jako primerne za premišljevanje; v drugih varijacijah se bodo ponavljale še in še, kakor nasproti Čehom n. pr. beseda „Moskaupilger“ . . .

Rusija in Vatikan. Dopisnik rimski krakovskega „Czasu“ objavlja naslednje: Konzistorij kardinalski vsilil se bo pomladi, in takrat bodo tudi imenovani novi škofje

za Rusijo. O sporazumljenju samem piše, da se vrši jako tajno, le med tremi ali četirimi osobami, tako da nihće ne more kaj gotovega o tem pozvedeti. Torej so predčasna poročila zlasti Rusiji neprijaznih listov većinomazlagana.

Potovanje generala Waldersee. „Moskovske Viedom.“ donašajo iz Varšave jako pikantno novico, da je naslednik generala Moltkeja general Waldersee prepotoval pred kratkim vso prusko mejo proti ruski strani, ogledujoć vrste trdnjav in nabirajoć razne podrobnosti o razstavljenju ruske vojske, o stanu železnice, o številu kolonistov nemških itd. Nu, zakaj ravno to poslednje? Oćividno je, da nemška država že sedaj računi, kako bodo ti nemški kolonisti ob času prusko-ruske vojske ne Rusiji, marveć Prusiji prospešni. Bi li ne bilo pametnejše, zapreti tem kolonistom za vselej mejo ter odpreti jo našemu slovenskemu in v obće slovanskemu ljudstvu, da se mu ne bo treba seliti v Ameriko? —kl.

O Bolgariji pišejo ruski listi, da tudi sedaj tam spodej ni vse tako, kakor bi moralo biti in da se bije boj „najstrašnejši“, boj z lastno vlado. „Narod bolgarski skriva svoje imetje, prodaja pridelke na njivi in prepušća za pomirjenje državnih potreb t. j. davkov, slaba svoja pohišja.“ To pać kaže dosti jasno, kako osrećuje sedanja vlada bolgarski narod. —kl.

Anglež o Slovanih Urednik angleškega lista „Pall Mall Gaz.“, g Stawd, izdal je pred nedavnim knjigo pod naslovom „Resnica o Rusiji“, t. j. zbirko vtisov, ki jih je angleški potovalec doživljal v dveh mesecih. V tej knjigi, kaj živo napisani, g. Stawd priznava, da se rusko občinstvo odlikuje s kaj veliko malomarnostjo o vprašanjih znotranje politike, vsled česar je zastop osob, zavzemajoćih odkrito kakoršnokoli politično stališće, dokaj majhen. G. Stawdu je kaj povšeći stranka narodna, tako zvana „panslavistična“ (panslavistic party), kajti „to bila bi tudi jedina stranka, h katerej bi mogel pripadati Anglež, ako bi mu se bilo roditi kot Rusu.“ —kl.

Zasebne knjižice v Rusiji. „Le Bulletin du bibliophile“ prinesel je nekatera zanimiva poročila, a to glavno o knjižnicah ruskega plemstva. — Knjižnica kneza Voronceva v Petrogradu ima 12 000 zvezkov, a mimo tega ima Voroncev v Alupci knjižnico z 10.000 zvezki. — Kneginja Lvovna je lastnica 12.790 knjig in 600 časopisov. — Grof Panin ima tri knjižnice, jedno z 11.000 zvezki, a na Krimu in v Alarfinu v vsakej po 5000 knjig. — Knjižnica grofa Šeremetova ima 25.000 knjig in njegova „priručna knjižnica“ 12.000 zvezkov; a soproga njegova ima mimo tega še 3500 knjig. Konećno knjižnica grofa Jeremtěva ima 10.000, kneza Vzájemskega 22 000 in manjša knjižnica njegova 10.000; grofa Lavševa 6000 zvezkov in knjig. Sam grof Lev Tolstoj ima 12.000 knjig, razpravljajoćih jedino o zgodovini Rusije. Teh osem rodbin ruskih ima skupaj 178.890 zvezkov. In pri tem so Rusi mnogim še barbarji! —kl.

Zapuščina po Kraszewskem pokazala se je dosti znatniša, nego se je to mislilo iz početka. Znaša namreć 92.000 rubljev, kateri znesek je lastnina žene, dveh hćerk in dveh sinov. K tej zapuščini ni všteta še biblioteka, kateru, ako se ne najde kupec za celo, prodala se bude podrobno. Kar se dostaje rokopisov in knjig o domaći (poljski) in ruski zgodovini, oglasila se je za nje cesarska biblioteka v Petrogradu, da jih hoće kupiti. —kl.

Ruski mesećniki. V Rusiji imajo vsled tiskovnega zakona obićaj, izdajati svoje mesećne časopise z imenom

„žurnali“ v nenavadno veliki obsežnosti. Mesečnikov, izhajajočih v zvezkih po 30 pol v 8° je kaj veliko, ter navedemo izmed njih le nekatere: „Věstnik Evropy“, „Russkij Věstnik“, „Sěvernij Věstnik“, „Russkaja Starina“, „Istoričeskij Věstnik“ (v Petrogradu) in „Russkaja Mysl“ (v Moskvi). Vsak snopič poslednjega časopisa razdeljen je na tri dele: na leposlovni, znanstveni in bibliografski oddelek. Za ostale Slované je gotovo najzanimivši poslednji oddelek, ki jasno kaže, kakó napreduje ruska literatura. Ta žurnal je tudi močno razširjen in kaj priljubljen, kajti šteje uže 14.000 naročnikov. Cena za granico 19 rub. —kl.

Vseučilišča v Rusiji 1880. I. Materijal o visokih šolah od 1880. leta se je obelodanil. Tega leta učilo se je na osmerih vseučiliščih 9193 dijakov. Od čega števila pripada na Moskvo 22%, Petrograd 20,5%, Derpt 13,1%, Kijev 12,8%, Varšava 9,8%, Harkov 8%, Kazanj 8,6%, Odeso 4,3%. Lekarskim študijam se je posvetilo 45,1%, pravniskim 21,8%, fiziko-matematičnim, 6,9 zgodovino-filozofičnim 11,5%, teologiji (evangelistične) 1,6%, vzhodnjim jezikom 0,4%. Dijakov pravoslavnih je bilo 64,4%, protestantov 14,2%, katoličanov 13,7%, židov 6,8%. Vsak dijak na odškem vseučilišču stoji državo 697 rubljev, na harkovskem 619, kazanjskem 510, moskovskem 409, kijeviskem 378, varšavskem 330, petrograjskem 267 in derptskem 332 rubljev na leto. Vseh profesorjev na vseučiliščih bilo je 545. Razmere te so se v poznejših letih sevó zdatno spremenile, prilično povečale, toda statistični materijal poznejših let ni še obelodanjen.

Mazierz Polska. Poljaki imajo v Levovu svojo Matico poljsko, ki se razikuje od drugih „Matic“ s tem, da prodaja svoje knjige jako po ceni, in da je možno dobiti vsako knjigo posebe. Cena knjig je 5, 10, po največ 20 kr., a to dostikrat jako obširnih in v kaj vzledni opravi. Takó je izšel v minulem letu v njeni založbi Mickiewiczev „Pan Tadeasz“ s podobo pesnika in zalim životopisom ter oceno te slovanske Odiseje. Oblika, papir in vsa uprava je kaj okusna, število pol znaša 18½ (str. 296) In ta knjiga velja le 10 kr.! Iz tega, da je to sploh možno, je razvidno, da mnogim založnikom je v prvi vrsti mari za to, da dobe od izdanih knjig kolikor možno največ dobička, dasiravno se mnogo dobro delo ne razširi vsled visoke cene niti za desetino toliko, kolikor bi bilo to želeti, in bi se lahko razširilo pod drugimi uslovji ali uveti.

Knjige v Rusiji 1887. I. Število knjig izdanih 1887. I. v Rusiji (ne vštevši Finske) vzrastlo je na 7366, od katerih je izšlo 5442 v ruskem jeziku v 18.540.398 izvodih; vseh knjig pak je izšlo 24.403.242 izvodov. Od pisateljev bila so najbolj razprostranjena dela Puškina, katerih je bilo tiskano 103 izdanj v 1.481.475 izvodih. Dela L. Tolstega so se tiskala v 677.000 izvodih, od katerih je odšteti 93.000 na njegovo dramo „Vlast tmy“ in 397.000 na dela za narod. Poleg njih so še pisatelji po naslednjem redu: Krylow (50.000 izv.), Gogol (40.000), Turgenjev (16.000), Lermontov (15.000), Gribojedov in Grigorovič (vsak po 10.000 izv.). —kl.

Obramba narodnosti. Dne 19. febr. vršil se je v Poznanju splošni poljski shod, katerega so se udeležili delegati poljskega naroda iz vseh pokrajin Pruske. Kot govorniki nastopili so princ Zdislav Czartoryski, urednik dr. Kantecki iz Poznanja, prošt Sieg, lastnik viteškega imetja dr. Jackowski in Danielewski iz Toruna. Na shodu odobrile so se naslednje resolucije: „Odstranjenje polj-

skega kot poučnega jezika iz ljudskih šol nasprotuje ne le prirojenim pravom, marveč tudi mednarodnim dogovorom in obljubam pruskih kraljev, o pravicah Poljakom zagotovljenih, ter je škodljivo njih gmotnim in npravstvenim interesom. Poljski roditelji se pozivajo, da bi z domačim poučevanjem poljščine svoje otroke branili — pred pretečim ponemčevanjem; dalje naj se snujejo zasebne šole in društva v obrambo odgoje in jezika poljskega.“ V resolucijah se obsojuje izseljevanje Poljakov kot pogubno oslabljenje poljskega življa v Poznanju in drugih poljskih pokrajinah pruske države. Naposled je zaklical zbor „Slavo“ kardinalu Ledochówskemu in se mu je telegrafski poročila vroča želja, naj bi v kratkem ozdravil. —kl.

Pisateljski dar. Henrik Sienkiewicz dobil je od nepoznanega čestitelja v dar 15.000 rubljev. Slavni novelist poljski ni sprejel tega daru ter je vloživši denarje v poljski banki razglasil, da če jih nepoznani mecenaš ne vzdigne v treh letih, pak jih hoče uporabiti v dobrodelni namen. Pred nepravilnim naznanil je podaritelj Sienkiewiczu, skrivajoč se pod pseudonymom „Wolodyjowski“, da denarja ne vzdigne ni v treh letih, niti kedaj pozneje. Vsled tega sklenil je Sienkiewicz utvoriti iz njih ustanovo z imenom „ustanova Marije Sienkiewiczove“, čije obresti so odločene na večne čase za revne pisatelje, slikarje, kiparje in skladatelje ali za njih soproge, katerim lekarji priporočajo oditi na zimo v kakoršne koli toplice, in kateri nimajo k temu pripomočkov. Kakor znano, umrla je Sienkiewiczova soproga na tujem po prsni bolezni, in poljski romanopisec osnuje to ustanovo na čast njenemu spominu. —kl.

„Serbska knihovnja.“ Takó je naslov zbirki zabavnega in leposlovnega berila v lužiško srbskem jeziku, čije prvi zvezek izšel je lani meseca avgusta. Obsega prevod Halkových „Večernih pesnij“ (Wječorne pėsne) Vsako leto imajo iziti najmanje tri knjižice kolikor možno izbranega gradiva. Gotovo lep korak za bodočnost!

Historyja Slovan, napisal Edward Boguslawski, (Tom I. Kraków 1888. 8°, 532 str.) O tem delu prinesel je zadnji zesyť (3) „Przegł. Polskiego“ obširno kritiko S. Matusiaka, ki se je spodtikala poleg družega največ ob to, da je pisatelj B. rabil novi, t. j. češki pravopis. Kritik trdi, da se s tem, ko se je vsled črk poljskih rz, sz, cz i. dr. rabil češki ř, š, č itd. zahtevam času še ni ustreglo, kajti tudi tu se ne more reči, da bi te črke obstajale iz jednih samih pitez, pri tem pak še vendar pisalca motijo. Obsojnjoč torej ta pravopis, omenja celó, da jim vsaj toliko, kakor ta, ugaja še njih stari, ko ga vsled znakov nad črto ni treba tolikokrat pretrgovati. Res, da mi svojega pravopisa in njega črke dosti zagovarjati ne mislimo, toda istinito pa vendar je, da se latinica slovanskim jezikom ne prilega, in da je le cirilica za nje. Lepo pa vendar je, da se tudi vsaj „Krańcowy“ Poljaki začenjajo bližati Čehom in Bog daj, da sčasoma tudi ostalim Slovanom. Vsebinsko dela kritika ni pohvalila, ker baje daleč zaostaja za podobnim delom Šafařika. —kl.

Prebivalstvo ruske države. Rusko je šteló koncem leta 1885 prebivalstva 108.785.325 duš; od 1881 ali v 4 letih se je pomnožilo za 5.277.379 duš ali na leto za 1.320.000 duš. Iz teh prebivalcev pripala na 50 gubernij prave Rusije 81.725.125 duš, na rusko Poljsko 7.960.304, na Sibirijo 4.313.680, na Kavkaz 7.284.547, na rusko srednjo Azijo 5.327.098. Mest je štela Rusija I. 1885 vseh 1274 s 13.760.000 prebivalci. Petrograd, Moskva, Varšava, Odesa štejejo po več nego 200.000 duš,

Tovaren je bilo leta 1885 v evropski Rusiji 83,182, katerih izdelek se ceni na 1.307.000.000 rubljev. Šol je bilo 41.492, z 1.850.804 učenci in 638.970 učenkami. Od teh pripada na 50 ruskih gubernij 35.049 šol in 2,135.327 učencev in učenk, na kraljestvo poljsko 3757 šol z 226.439 učenci in učenkami, na Kavkaz 1045 šol z 70.065 učenci in na srednjo Azijo 494 šol s 15.689 učenci obojega spola. Med temi šolami je 561 srednjih šol s 131.332 učenci in 476 srednjih šol ženskih s 96.431 učenkami.

Varšavski mesečnik „Ateneum“ prinaša v marcovem snopiču tudi članek „Francuzi i Niemci“, kjer poljska pisateljica „Opacka“ pretresa in opisuje delo Dicka de Lonlay, ki je izšlo v 3 zvezkih pod tem naslovom v jeziku francoskem. Pisatelj opisuje tu do podrobnega zgodovino nemško-francoske vojske 1870 do 1871, t. j. ne zamočavši tudi barbarskih činov kakoršni so se doprinašali nad Francozi. Očividno je, da tako razglašenje o Nemcih ne bo pridobivalo simpatij ni med Francozi, niti med Poljaki, katerih sočutje k Francozom je v obče znano.

„**Mikulaš**“ (Miklavž). O tem je čitati v slovaških „Nar. Nov.“ naslednje: „Mikulaš“ je po „Ježiškovi“ (Ježušček) najprijetniši dan naših majčkenih, zlasti kedar je Mikulaš tak, kakor je bilo nekdanj. Otroci na noč pred dnem sv. Miklavža (6. decembra) pokladajo svoje čevljičke na okno; v noči pride potem Miklavž in dobrih otrokom nasuje v čevljičke razne darove. Zlim otrokom pa proti ali črtca (škrata). Na drugih krajih se je tudi do danes ohranil običaj, da se na predvečer Miklavža dejanski pokaže detetom Miklavž, v podobi starikastega vladike (škofa), z njim pa tudi „krampus“ s košem na hrbtu. Dobre otroke, kedar odmolijo, pohvali in obdaruje Miklavž, poredne pa odda „krampusu“, da bi jih vzel v koš. Razume se, da je strahu, joka in prošenj dosti, katere konečno omehčajo srce Miklavževo, vsaj toliko, da pusti zle otroke neobdarjene. Stari ta običaj nanaša se na vladiko Miklavža, ki je po noči obiskoval reveže in potrebne ljudi, da bi jim pomagal, ne da bi zvedeli o njem. Sv. Miklavž je živel početkom IV. stoletja po Kr. v Liciji (v Aziji). Njegovi roditelji so bili jako imoviti in so vzgojili dečka v svečenika. Po smrti roditeljev se je odločil razdeliti podedovano imetje v dobrodelne namene. Bil je jako srečen, kedar je mogel izkazati komu dobroto. Pri tem je gledal na to, da bi svet ne zvedel o njegovih dobrih delih. V noči si je ogledal ubožce in jim je takó delil podpore, da bi ne zvedeli, od koga je prišla pomoč. Nekdanj se je zgodilo, da je pred tem bogati mož prišel v veliko revščino. Imel je tri sine in tri hčere, delu ni bil privajen, ni vedel torej, kakó bi si pomagal! Zvedel je o tem Miklavž in trikrat je v temi prikradel se k njegovemu domu in vsakrat mu je odločil mešič zlata čez oblok. Takó obdarovanec ni vedel stvari pojasniti si in je sklenil dobro paziti, kdo je ta njegov skrivni dobrotnik. Ko je dobri Miklavž prišel zopet in je v hišo prišel mešič zlata, je obdarovanec naglo skočil na ulico. Miklavž je uslišal njegovo prošnjo, pa z uslovjem, da ne pove tega nikomur. Miklavža so za njegove čednosti kmalu izvolili za vladiko,

in kakor vladika je bil jako delaven na sinodi nicejski. Leta 352 je bil razglašen za svetnika. In od teh dob se praznuje spomin sv. Miklavža takó, kakor se je to ohranilo po nekaterih krajih do današnjega dne.“

KNJIŽEVNOST.

Godec. Poleg narodne pravljice o vrbskem jezeru. Spisal Anton Funtek. 8°, str. 100. V Ljubljani. Izd. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1889. Cena po gl. 1-20 in 1-80. G. Funtek, ki je preložil Baumbachovega Zlatoroga, zložil je to pravljico v verzih, priporoča pa ga ime, katero si je pridobil doslej med slovenskimi pisatelji. Strokovnjaška kritika ni imela še časa oceniti to najnovejše delce.

Službovnik nemško-slovenski za cesarsko kraljevo vojsko. Drugi del. Drugi natis iz leta 1873. (Bojna služba). Poslovenil Andrej Comel pl. Sočebnan, c. kr. major v pokoju. Ljubljana 1889. Samozaložba. Natisnila „Národna Tiskarna“.

Anton Marcin Slomszek, biskup, pedagog i patryota slowenski. Napisal po polsku Slowenec, Piotr Miklawiec. Pod navedenim naslovom je priobčil poljski časopis „Szkola“ daljši sestavek o nepozabnem Slomšku štajerski Slovenec, katerega ime je čitati mnogokrat po čeških, zlasti po poljskih in drugih slovanskih časopisih. Jako častno piše o gibanju duševnem slovenskega naroda.

Novyj Galicjanum, ilustrovani časopis, ki smo ga omenili v 7. št., preseli se iz Peremyšla na Dunaj. Tu se tiska tudi „Russka Pravda“ in „Navka“ za avstrijske Ruse.

Gruber Dane. Vojevanje Ljudevita I. u Dalmaciji sa hrvatskimi velmožami i sa Mletčani od početka njegovega vladanja pa da do osamogodišnjega primirja sa Mletčani. (1342—1348). Zgodovinska razprava, odobrena od povernikov strogih skušenj modroslovnega oddelka v Zagrebu. Str. 101.

Русская Библиотека. (Russkaja Biblioteka). Vypusk III. i IV. Mart i april 1889. Vsebina Будный Смыль (Budnyj Syn). Povestj Grigorija L. Mačteta. (Str. 65—192). Levov. 12 snopičev na leto, obsežajočih dela najboljših pisateljev ruskih. Cena celo leto 2 gl. 40 kr. Izdajateljstvo „Русской Библиотеки“ v Levovu, Blacharskaja ul. 11.

Вѣстникъ Славянства (Věstnik Slavjanstva.) Knjiga II. Kazanj 1887. (8° 165 str.) Cena 1 r. 40 kop. Spisal VI. Kačarovskij.

Русскіе писатели послѣ Гоголя (Russkije pisatelji poslé Gogolja). III. del. (S. T. Aksakov, P. S. Mjeljnikov, A. N. Ostrovskij). Spisal O. Miller. St. Peterb. 1888 (8°, 389 str.) Cena 1 r. 80 kop.

Исторія музыки въ Россіи съ древнѣйшихъ временъ до нашихъ дней. (Istorija muzyki s drevnejših vremen do naših dnjev.) Spisal J. D. Perepelicyn. S 66 podobami najbolj znanih dejateljev na poprišču muzike v Rusiji in 31 podobami v tekstu. St. Peterb. in Moskva. 8, 288 str.

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gl., za pol leta 2 gl. in za četrt leta 1 gl. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gl. 60 kr. poluletno 1 gl. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzelini 4.